

Remediacja „Polskiej Bibliografii Literackiej”

Jay David Bolter w książce *Przestrzeń pisma. Komputery, hipertekst i remediacja druku* pisał o remediacji druku jako o procesie zastępowania starszego medium (druku), zapożyczenia i reorganizacji jego wybranych cech przez nowsze medium (programy komputerowe, aplikacje internetowe)¹. Dochodzi wówczas do uznania starego medium przez nowe, ale także do rywalizacji – nowe medium naśladuje niektóre elementy starego, rości sobie jednak prawo do jego ulepszenia². Jak pisałam już w rozdziale trzecim, w przypadku PBL możemy mówić o dwóch remediacjach. Pierwszej dokonano pod koniec lat 90., kiedy powstała baza danych. Druga miała miejsce, gdy w 2016 roku drukowane tomy PBL (za lata 1944/1945–1988) zostały zdigitalizowane i udostępnione w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych (RCIN). Natomiast od 2015 roku dokonują się zmiany związane z cyfryzacją niektórych metod dokumentacyjnych, które zapoczątkowały hipermediację PBL. Jest to jedna ze strategii remediacji, która polega na tym, że widoczne są cechy starego i nowego medium, przy czym „możliwości oferowane przez nowe medium są wykorzystywane w wyższym stopniu”³. W przypadku PBL hipermediacja związana jest ze wzbogaceniem bazy danych o nowe możli-

¹ Jay David Bolter, *Przestrzeń pisma...*, dz. cyt., s. 39.

² Tamże.

³ Maciej Maryl, *Reprint i hipermedialność...*, dz. cyt., s. 86.

wości wymiany danych bibliograficznych oraz ich przetwarzania na potrzeby opracowania bibliografii i badań naukowych. Ten rozdział poświęcę pierwszej remediacji PBL.

Pod koniec lat 90. z powodu narastającego odstępu czasowego między rokiem dedykacji PBL i rokiem wydania, zmian na polskim rynku wydawniczym po 1989 roku, które skutkowały wzrostem liczby książek i czasopism wchodzących w zakres zainteresowania PBL, niewystarczającej liczby bibliografów zatrudnionych w Pracowni Bibliografii Bieżącej Instytutu Badań Literackich PAN – by utrzymać tempo wydawania kolejnych roczników bibliografii, przeprowadzono reformę zakresu PBL. Jedną z podjętych wówczas decyzji dotyczyła stworzenia komputerowej bazy danych dla PBL⁴. Zadanie to powierzono zespołowi programistów z Instytutu Informatyki Politechniki Poznańskiej, którego pracami kierował Maciej Matysiak. Pracę nad bazą danych rozpoczęto w grudniu 1997 roku. Zakończono ją 30 czerwca 1998 roku. W przypadku PBL mamy do czynienia z remediacją rozłożoną w czasie. W nieco ponad pół roku opracowana została koncepcja bazy danych oraz zbudowane zostały formularze służące do wprowadzania rekordów, baza danych SQL i strona internetowa, ale prace nad cyfrową wersją PBL na tym się nie zakończyły. W kolejnych latach baza danych była udoskonalana, a proces ten właściwie nigdy się nie zakończył. Nadal wprowadzane są zmiany w jej funkcjonowaniu, stanowiące odpowiedź na zmieniający się materiał bibliograficzny oraz na nowe potrzeby bibliografów dotyczące organizacji pracy.

Baza danych dla PBL była jedną z pierwszych polskich humanistycznych baz danych udostępnionych w internecie, dlatego jej twórcy nie mogli korzystać z doświadczeń innych baz⁵. W latach 90. w Polsce odbyły się dwa cykle konferencji naukowych dotyczących wykorzystania programów komputerowych i internetu w nauce.

⁴ *Protokół z zebrania w sprawie reformy „Polskiej Bibliografii Literackiej”...*, dz. cyt.

⁵ Beata Domosławska, Zyta Szymańska, *„Polska Bibliografia Literacka” on-line...*, dz. cyt.

Pierwszy z nich to „Komputerowe wspomaganie badań naukowych” organizowany od 1994 roku przez Wrocławskie Towarzystwo Naukowe. Na podstawie analizy monografii pokonferencyjnych można stwierdzić, że spotkania te poświęcono przede wszystkim dziedzinom nauk medycznych, ścisłych i przyrodniczych oraz inżynierijno-technicznych. Drugi z cykli konferencji to „Infobazy – bazy dla nauki”, organizowany od 1997 roku przez Politechnikę Gdańską, Instytut Oceanologii Polskiej Akademii Nauk oraz Centrum Informatyczne TASK pod patronatem Komitetu Badań Naukowych. Konferencje te miały być płaszczyzną wymiany doświadczeń, prezentacji osiągnięć i problemów, z jakimi mierzą się naukowcy tworzący zasoby informacji dostępne w internecie. Podczas sesji naukowych prezentowano między innymi katalogi biblioteczne, bazy humanistyczne, artystyczne, muzealne oraz systemy informacji naukowej. Chcę jednak w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że podczas pierwszych konferencji z cyklu „Infobazy – bazy dla nauki” prelegenci pokazywali bazy już działające, w artykułach zamieszczonych w monografiach pokonferencyjnych trudno znaleźć informacje o tym, aby doświadczeniami wymieniali się twórcy będący wówczas na etapie projektowania baz danych. Większość tekstów dotyczyła historii, charakterystyki i budowy konkretnych baz danych, ich możliwości wyszukiwawczych oraz promocji. W takiej konwencji utrzymany jest także tekst Jacka Biesiady i Macieja Matysiaka, którzy w 1999 roku podczas drugiej konferencji z tego cyklu zaprezentowali bazę danych PBL⁶.

Wobec braku podobnych baz danych prowadzonych w Polsce, na których można byłoby się wzorować, i braku środowiska skupiającego twórców (merytorycznych i informatycznych), w ramach którego możliwe byłyby wymiana doświadczeń i wzajemna pomoc, zespół autorski PBL oraz programiści z Instytutu Informatyki Politechniki Poznańskiej w grudniu 1997 roku przystąpili do opracowania własnej koncepcji bibliograficznej bazy danych. Do stworzenia bazy

⁶ Jacek Biesiada, Maciej Matysiak, „Polska Bibliografia Literacka” w bazie danych i Internecie..., dz. cyt.

wybrano popularne wówczas oprogramowanie firmy Oracle służące do zarządzania relacyjną bazą danych. Chcę zaznaczyć, że chociaż w tamtym czasie działały już internetowe katalogi biblioteczne, twórcy bazy danych PBL nie inspirowali się rozwiązaniami stosowanymi przez bibliotekarzy. Uważali wówczas, że katalog biblioteczny ma inne założenia i inne przeznaczenie niż bibliografia dziedzinowa. Bibliografia dziedzinowa pokazuje obraz dokumentowanej dziedziny wiedzy i pomaga docierać do elementów (publikacji), które ten obraz tworzą. Natomiast katalog biblioteczny jest rejestrem dokumentów przechowywanych w danej bibliotece, prezentującym informacje bibliograficzne i sygnatury miejscowe, umożliwiającym dotarcie do konkretnego egzemplarza. Katalogi biblioteczne mają podobną budowę, funkcjonalności i przeznaczenie. Można powiedzieć, że istnieją uniwersalne zasady tworzenia katalogu bibliotecznego. Inaczej jest w przypadku bibliografii dziedzinowych. Ze względu na niepowtarzalny charakter każdej dziedziny wiedzy, zróżnicowane źródła bibliograficzne, zakres, zasięg czasowy i terytorialny dokumentowanych publikacji nie ma wspólnego przepisu na stworzenie bibliografii dziedzinowej. Dlatego też twórcy bibliografii, zarówno tych wydawanych drukiem, jak i bibliograficznych baz danych, tworzyli własne koncepcje.

Zespół autorski PBL i programiści przenieśli w realia bazy danych metodę bibliograficzną sformułowaną na etapie opracowania i wydawania drukowanych tomów. Pierwsza remediacja PBL miała na celu usprawnienie procesu opracowania i publikacji bibliografii oraz prezentację jej treści na nowym nośniku w sposób zbliżony do tego, jaki obowiązywał w drukowanych tomach. Zespół autorski pierwotnie planował także kontynuowanie wydawania bibliografii drukiem, jednak z powodów finansowych wycofano się z tych zamierzeń jeszcze na etapie tworzenia bazy danych PBL.

Podczas procesu remediacji PBL nie wykorzystano wszystkich możliwości nowego medium. Zdaniem Beaty Koper i Tomasza Umerlego „PBL stanowiło jej [remediacji – K.P.] interesującą i znamienne formę, gdyż medium cyfrowe użyte zostało przede wszystkim jako

narzędzie do ekonomicznie wydajnego i przystępnego dla użytkownika publikowania bibliografii w dotąd przyjętym kształcie, determinowanym przez medium druku”⁷.

Proces tworzenia bazy danych dla „Polskiej Bibliografii Literackiej”

W rozdziale trzecim krótko opisałam proces tworzenia bazy danych dla „Polskiej Bibliografii Literackiej” w kontekście dostosowania koncepcji bibliografii literackiej Stefana Vrtela-Wierczyńskiego i metody bibliograficznej PBL do wymogów bazy danych. W tym rozdziale wracam do tego zagadnienia, aby pokazać, w jaki sposób zespół autorski PBL i programiści realizujący projekt wykorzystali wówczas możliwości nowego medium oraz w jakim stopniu zasady stosowane w drukowanych tomach bibliografii zdominowały myślenie o bibliografii cyfrowej.

System informatyczny zbudowany dla PBL miał pełnić cztery funkcje:

1. wspomóc zbieranie źródłowych zapisów bibliograficznych i ich klasyfikowanie do poszczególnych działów bibliografii,
2. wspomóc porządkowanie zapisów bibliograficznych i proces redakcji poszczególnych działów literatury,
3. wspomóc prace związane z przygotowaniem rocznika do składu,
4. umożliwić badaczom literatury dostęp do PBL również za pośrednictwem Internetu⁸.

⁷ Beata Koper, Tomasz Umerle, *Nowa bibliografia dla nowej humanistyki...*, dz. cyt., s. 505.

⁸ Jacek Biesiada, Maciej Matysiak, *„Polska Bibliografia Literacka” w bazie danych i Internecie...*, dz. cyt., s. 225.

Dzięki stworzeniu narzędzia służącego do składu komputerowego bibliografii opracowanie i przygotowanie tomu do druku miało trwać 12 miesięcy. W ten sposób zespół autorski PBL chciał rozwiązać problem luki dzielącej rok dedykacji tomu bibliografii i rok wydania, która w przypadku ostatniego tomu PBL wydanego drukiem – PBL za rok 1988 (wyd. 2000) – obejmowała 12 lat. Ostatecznie z powodu zbyt wysokich kosztów druku bibliografii zrezygnowano z modułu służącego do składu komputerowego, a pierwszy cyfrowy rocznik – PBL za rok 1989 – ukazał się w postaci płyty CD w 2001 roku. Natomiast kolejne roczniki publikowane były jedynie jako baza danych.

Przypomnę, że na początku prac programiści przeprowadzili analizy organizacji pracy zespołu autorskiego PBL, budowy kartki bibliograficznej (typy informacji uwzględniane w opisie bibliograficznym), schematów tworzenia opisów bibliograficznych różnych rodzajów materiałów odnotowywanych w PBL i przygotowali projekt modułów systemu informatycznego tworzących przyszłe oprogramowanie. Do stworzenia bazy danych PBL użyto „systemu zarządzania bazą danych Oracle7 Server”⁹ i narzędzi programistycznych Oracle Developer 1.3¹⁰. Natomiast dostęp do danych udostępnionych w internecie umożliwia oprogramowanie Oracle Web Application Server¹¹.

Program komputerowy stworzony dla PBL pod koniec lat 90. jest używany przez zespół autorski do chwili obecnej. Składa się z trzech modułów. Pierwszy służy do gromadzenia danych źródłowych, drugi do wspomaganie redakcji roczników, a trzeci do udostępniania bazy danych PBL w internecie¹². Moduł gromadzenia danych źródłowych przeznaczony jest do wprowadzania, modyfikowania, usuwania i wy-

⁹ Tamże.

¹⁰ *Rozmowa z Maciejem Matysiakiem 13.06.2023*. Rozmawiała Karolina Przysiecka.

¹¹ Jacek Biesiada, Maciej Matysiak, „*Polska Bibliografia Literacka*” w *bazie danych i Internecie...*, dz. cyt., s. 225.

¹² Tamże.

szukiwania rekordów bibliograficznych¹³. Tworzą go: formularze służące do wprowadzania określonych rodzajów rekordów bibliograficznych (książek, artykułów z czasopism, tekstów literackich publikowanych w czasopismach, filmów, sztuk teatralnych, audycji radiowych i programów telewizyjnych, imprez), formularz umożliwiający dodanie dowolnego rodzaju rekordu bibliograficznego oraz formularz przeznaczony do definiowania i modyfikowania wielopoziomowej struktury działów rzeczowych omawianej bibliografii¹⁴. Moduł wspomagający redakcję roczników PBL został wyposażony w mechanizm półautomatycznego redagowania działów PBL¹⁵. W tym celu programiści i dokumentaliści na podstawie zasad stosowanych w drukowanych tomach bibliografii ustalili parametry definiujące układ rocznika PBL. Były to między innymi hierarchiczna struktura działów i wewnętrzna struktura każdego działu (kolejność poszczególnych typów materiałów, sposób oznaczania relacji zachodzących między tekstami). W ten sposób baza danych wyposażona została w tak zwane schematy redakcji działów, które odpowiadają stosowanym w drukowanych tomach PBL instrukcjom dotyczącym redakcji działów. Moduł dostępu do PBL w internecie służy do udostępnienia zredagowanych roczników bibliografii oraz materiałów źródłowych gromadzonych na bieżąco do aktualnie opracowywanego rocznika¹⁶. W efekcie baza danych PBL ma trzy postaci: oprogramowanie i formularze służące do wprowadzania rekordów, bazę danych SQL wspomagającą redagowanie rekordów oraz stronę internetową, na której użytkownicy wyszukują opisy bibliograficzne i przeglądają zawartość działów. Dla przejrzystości wywodu w niniejszej rozprawie używam terminu „baza danych PBL” na określenie tych trzech postaci, odróżniając w razie potrzeby bazę danych i stronę internetową PBL.

¹³ *Ogólny projekt systemu informatycznego wspomagającego publikowanie roczników PBL...*, dz. cyt.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

Schematy redakcji opisów bibliograficznych obowiązujące w „Polskiej Bibliografii Literackiej”

Tworząc bazę danych PBL, programiści i zespół autorski nie wykorzystali istniejącego formatu danych bibliograficznych, na przykład stosowanego wtedy przez biblioteki formatu MARC 21, ale zdecydowali się na opracowanie własnego formatu danych. Powstał on w wyniku zaadaptowania schematów opisów bibliograficznych obowiązujących w drukowanych tomach PBL. Do bazy danych przeniesione zostały także schematy redakcji działów osobowych i rzeczowych. Opisy bibliograficzne książek zamieszczane w drukowanych tomach mogły różnić się od siebie, ponieważ były przejmowane z różnych źródeł:

Zapisy książek wydanych w Polsce przejęto zasadniczo z Przewodnika Bibliograficznego, skracając je o pewne elementy (drukarnia, strony nlb. itp.) i nieznacznie adaptując. Elementy zmienione w stosunku do Przewodnika Bibliograficznego ujęto w nawiasy graniaste. Pozostawiono z zasady nazwiska współpracowników wydania (komentator, ilustrator itp.), pomijając jedynie rysowników okładek i obwolut. W wypadkach wątpliwych lub wymagających adnotowania pozycję sprawdzono z autopsji.

Zapisy książek wydanych za granicą przejęto z kartotek Instytutu Bibliograficznego w Warszawie, z Index Translationum oraz z bibliografii narodowych poszczególnych krajów. Korzystaliśmy tu również z informacji naszych korespondentów zagranicznych¹⁷.

W drukowanych tomach PBL przyjęto sposób graficznej prezentacji opisów bibliograficznych, który zakładał niepodawanie nazwiska autora książki podmiotowej. Pojawiało się ono tylko raz, jako nazwa hasła osobowego, i było wyróżnione wersalikami. Aby zaoszczędzić

¹⁷ Ewa Ziolkowa, *Wstęp*, „Polska Bibliografia Literacka za lata 1962/1963”, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Łódź–Warszawa 1966, s. VII.

papier potrzebny do wydania tak obszernej publikacji, jaką była PBL, stosowano liczne skróty. I tak dla przykładu opis bibliograficzny poematu Adama Mickiewicza wyglądał następująco: Grażyna. [Poemat]. Wstęp: J. Budzyńska. Wrocław. 62 Ossol., wyd. 5, s. 112, portr. Nasza Bibl.¹⁸. Opis bibliograficzny książki przedmiotowej zaklasyfikowanej do działu osobowego Adam Mickiewicz prezentował się tak: Fiszman S.: Archiwalia Mickiewiczowskie. Wrocław. 62 Ossol., s. 152, tabl. 32. Komitet Słowianozn. PAN¹⁹.

Elementy składające się na opis bibliograficzny zostały odwzorowane jako pola w formularzach służących do wprowadzania rekordów²⁰. Schematy znane z drukowanych tomów PBL w bazie wzbogacono o typy informacji dotąd pomijane, na przykład autor (w przypadku książek podmiotowych), tytuł (w przypadku artykułów z czasopism). Kolejność wyświetlania elementów opisu bibliograficznego na stronie internetowej PBL została przejęta z drukowanych tomów PBL i ustalona według obowiązujących wówczas norm opisu bibliograficznego. W przypadku opisu bibliograficznego stosowanego przez zespół autorski PBL znaczenie mają także znaki interpunkcyjne oddzielające jego poszczególne elementy. Elementy te, ułożone w odpowiedniej kolejności, tworzą tak zwane schematy redakcji. Schematy redakcji opisów bibliograficznych zostały zaprojektowane podczas prac nad bazą danych PBL i miały służyć do automatycznego generowania opisów bibliograficznych w kolejnych drukowanych rocznikach PBL. Po tym jak zapadła decyzja o rezygnacji z modułu służącego do składu komputerowego oraz drukowania bibliografii i o udostępnianiu bibliografii jedynie w internecie, schematy redakcji opisów bibliograficznych uwzględniające kolejność elementów opisów bibliograficznych oraz oddzielające je znaki interpunkcyjne nie były już potrzebne²¹. Nie usunięto jednak

¹⁸ „Polska Bibliografia Literacka za lata 1962/1963”..., dz. cyt., s. 260, poz. 3412.

¹⁹ Tamże, s. 261, poz. 3428.

²⁰ *Rozmowa z Maciejem Matysiakiem 20.04.2021...*, dz. cyt.

²¹ *Rozmowa z Maciejem Matysiakiem 13.06.2023...*, dz. cyt.

opracowanych i wprowadzonych do bazy danych schematów redakcji opisów bibliograficznych. Są one przykładem rozwiązania opracowanego na potrzeby bazy danych PBL, ale ostatecznie niezastosowanego zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem. Ślady takich rozwiązań nadal można znaleźć w bazie danych PBL. Omawiane tu schematy redakcji nie służą do generowania opisów bibliograficznych²². W bazie danych opisy bibliograficzne prezentowane są w postaciach, które nie funkcjonowały w drukowanych tomach PBL – na liście wyników wyszukiwania i w widoku pojedynczego rekordu. Kolejność typów informacji stosowana w tradycyjnej bibliografii została wykorzystana do ustalenia sposobu ich wyświetlania w widoku pojedynczego rekordu na stronie internetowej PBL (elementy wyświetlają się pionowo) i wzbogacona o dodatkowe elementy: działy osobowe i rzeczowe oraz rodzaje zapisów. W dalszej części rozdziału szczegółowo omówię wybrane schematy redakcji stosowane w drukowanych tomach PBL oraz w bazie danych, ponieważ ich adaptacja do wymogów programu komputerowego służącego do wprowadzania rekordów była jednym z działań mających na celu odwzorowanie układu drukowanych tomów PBL w bazie danych.

W bazie danych PBL w przypadku książek podmiotowych zapisany jest następujący schemat redakcji opisu bibliograficznego zaprojektowany z myślą o druku kolejnych roczników PBL: Autor: Tytuł. [Tytuł oryginału]. Opis współtwórców. Tomy. Wydanie (numer). Instytucja sprawcza. Wydawnictwo, Rok wydania, Opis fizyczny książki Seria wydawnicza Adnotacje.

Opisy bibliograficzne funkcjonują w PBL w dwóch miejscach: w formularzach służących do wprowadzania rekordów do bazy danych (dostępnych tylko dla bibliografów) oraz na stronie internetowej PBL (dostępnej dla bibliografów i użytkowników bibliografii). W formularzu istnieją pola dedykowane poszczególnym typom informacji tworzącym opis bibliograficzny. Natomiast na stronie internetowej PBL opisy bibliograficzne pojawiają się: na liście wyników wyszukiwa-

²² Tamże.

nia (opis skrócony) oraz w widoku pojedynczego rekordu (elementy opisu bibliograficznego wyświetlane pionowo). Te same elementy opisu bibliograficznego pojawiają się w formularzu służącym do wprowadzania rekordów do bazy danych, na liście wyników (tutaj prezentowany jest skrócony opis bibliograficzny) i w widoku pojedynczego rekordu, ale kolejność pól w tych trzech miejscach jest inna. W formularzu „Książki” kolejność pól odzwierciedla kolejność poszczególnych typów informacji podawanych w „Przewodniku Bibliograficznym”²³. Formularz ten służy do wprowadzania rekordów książek podmiotowych, przedmiotowych oraz „utworów”. Do niedawna bibliografowie wszystkie opisy bibliograficzne w całości tworzyli, wpisując dane ręcznie, a taki układ pól w formularzu ułatwiał i przyspieszał wprowadzanie rekordów książek. Kolejność typów informacji, ustalona w schematach redakcji opisów bibliograficznych zaprojektowanych z myślą o druku tomów PBL, została wykorzystana do zaprojektowania widoku pojedynczego rekordu na stronie internetowej PBL. Przy czym nie można tu powiedzieć o tym, że schematy redakcji zostały wdrożone i to one decydują o zastosowanym układzie informacji. Stanowią wzór wzbogacony o działy osobowe i rzeczowe oraz rodzaje zapisów. Rozbieżności w kolejności informacji w formularzu i na stronie internetowej PBL pokazuje przykład poematu Adama Mickiewicza *Grażyna*, wydanego w 1990 roku, czyli znajdującego się w bazie danych PBL, prezentowany na fotografiach 6–8.

Schemat redakcji książki przedmiotowej w dziale osobowym w bazie danych prezentuje się następująco: Autor: Tytuł. Opis współtwórców. Tomy. Wydanie (numer). Instytucja sprawcza. Wydawnictwo, Rok wydania, Opis fizyczny książki Seria wydawnicza Adnotacje. Natomiast schemat redakcji książki przedmiotowej w dziale rzeczowym w bazie danych zawiera dodatkowo tytuł oryginału zapisany w nawiasie kwadratowym po tytule i przed opisem współtwórców. Podobnie jak w przypadku opisu bibliograficznego książki

²³ Rozmowa z Beatą Latosińską 26.07.2023. Rozmawiała Karolina Przysiecka.

Fot. 6 Rekord książki Adama Mickiewicza Grażyna na w formularzu „Książki”
Źródło: Materiały własne

The image shows a detailed record for the book 'Grażyna. Powieść litewska' by Adam Mickiewicz. The record includes fields for author (Mickiewicz Adam), title (Grażyna. Powieść litewska), year (1990), and publisher (Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wrocław). It also lists translators (Uršel Marian) and other bibliographic details like ISBN (83-05-00000-0) and the number of pages (86 s.).

WYSZUKANE ZAPISY

Zastosowane kryterium: **Nazwisko twórcy: Mickiewicz Adam**
Możesz zmienić zakres lat: 1990 do 1990 **SZUKAJ**

PBL ON-LINE
Spis działów
Indeks nazwisk
Indeks rzeczowy
Kartoteka czasopism
Kartoteka teatrów
Kartoteka wydawnictw
Szukaj tytułu/słowa
Transliteracja

O PBL ŹRÓDŁA DANYCH O PRACOWNI WYDAWNICTWO IBL KONTAKT
English version

Hasła osobowe (literatura polska) / Hasła osobowe (literatura polska) - M

Mickiewicz Adam

książki twórcy (alfabet tytułów)

- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Bajki**. 1990 [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Grażyna. Powieść litewska**. 1990 [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Grażyna. Powieść litewska**. 1990 [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Konrad Wallenrod. Geschichtliche Erzeehlung aus Litauens und Preussens Vorzeit**. 1990 [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Pan Tadeusz czyli Ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z r. 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem**. 1990 [Wyd. wg edycji Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1981...] [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Pan Tadeusz czyli Ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z r. 1811 i 1812, we dwunastu księgach wierszem**. 1990 [Przedr.fotooffsetowy, oryg.: Paryż 1834...] [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Pan Tadeusz or the last foray in Lithuania. A tale of the gentry in the years 1811 and 1812 = Pan Tadeusz czyli Ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z roku 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem**. 1990 [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Pan Tadeusz**. 1990 [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **Sonetny erotyczny**. 1990 [Przedr. faks. wyd., Warszawa 1897...] [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **[Sonety] Sonety**. 1990 [Tumacze: Ivan Bunin, V. Khodasevich, Mikhail Lermontov, VII pel'm Lev...] [SZCZEGÓŁY](#)
- książka twórcy: Mickiewicz Adam: **[Wybór utworów] Grażyna. Słikotvoreniia i poemy**. 1990 [Tumacze: Pavel Antokol'skij, N. Aseev, Valerij Brjusov, Ivan Bunin...] [SZCZEGÓŁY](#)

Fot. 7. Rekord książki Adama Mickiewicza Grażyna na liście wyników wyszukiwania
Źródło: Materiały własne

POLSKA BIBLIOTECZKA LITERACKA
Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie, Pracownia Bibliografii Bieżącej w Poznaniu

DOSTĘP ON-LINE DO PBL

Materiał dostępny za lata 1989-2012

| Spis działów | Indeks nazwisk | Indeks rzeczowy | Kartoteka czasopism | Kartoteka teatrów | Kartoteka wydawnictw | Szukaj tytułu |

INFORMACJE SZCZEGÓŁOWE O ZAPISIE

PBL ON-LINE

Spis działów
Indeks nazwisk
Indeks rzeczowy
Kartoteka czasopism
Kartoteka teatrów
Kartoteka wydawnictw
Szukaj tytułu/słowa
Transliteracja

Dział bibliografii: Hasła osobowe (literatura polska)
- Hasła osobowe (literatura polska) - M
Rodzaj zapisu: książka twórcy (podmiotowa)
Hasło osobowe: Mickiewicz Adam - szczegóły
Autor: Mickiewicz Adam - szczegóły
Tytuł: **Grażyna. Powieść litewska**
Osoby współtwórczące: Wstęp i komentarz: Marian Uršel
Wydawnictwo: Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich
Rok wydania: 1990
Opis fizyczny książki: 86 s.
Seria wydawnicza: (Nasza Biblioteka)
Numer zapisu: 120173 (M5)

Fot. 8. Widok pojedynczego rekordu książki Adama Mickiewicza Grażyna
Źródło: Materiały własne

podmiotowej opis bibliograficzny książki przedmiotowej, stworzony według schematu redakcji, wykorzystany został do ustalenia kolejności elementów opisu bibliograficznego wyświetlanego na stronie internetowej w widoku pojedynczego rekordu (elementy wyświetlają się pionowo) i poprzedzony jest informacją o dziale bibliografii, do którego zaklasyfikowana została książka, oraz o rodzaju zapisu (może to być jeden z pięciu rodzajów zapisu: „książka o danym filmie”, „książka o twórcy (przedmiotowa)”, „książka o utworze”, „książka w haśle rzeczowym”, „książka wywiad”). W przypadku rekordu książki przedmiotowej rozbudowana jest adnotacja zawierająca spis zawartości publikacji. Przykładem zastosowania omawianego tu schematu redakcji oraz innej kolejności pól w formularzu do wprowadzania danych jest rekord książki *Romantycy i Europa. Marzenia, doświadczenia, propozycje* pod redakcją Marty Piwińskiej, zaprezentowany na fotografiach 9 i 10.

Schemat redakcji opisów bibliograficznych materiałów z czasopism, stosowany w drukowanych tomach PBL, był szczegółowy i zakładał stosowanie skrótów oraz pomijanie niektórych informacji w celu oszczędności papieru. Dbano przy tym o to, by nie odbywało się to ze szkodą dla czytelności. I tak, jeśli chodzi o technikę zapisu źródła bibliograficznego, metoda bibliograficzna PBL zakładała, że:

Tytuły źródeł czasopiśmienniczych oznaczone są (...) w tekście skrótami konwencjonalnymi, np. *PmL62* = Pamiętnik Literacki 1962, *JP59* = Język Polski 1959 itd. Rozwiązania skrótów podaje lista źródeł.

Skrót roku do dwóch ostatnich cyfr zastosowano również (ale już tylko dla lat 1962 i 1963) w adresach wydawniczych druków zwartych oraz przy tytułach czasopism podanych w pełnym brzmieniu.

Liczba następna oznacza numer czasopisma, kolejna, oddzielona dwukropkiem stroną, np.: 4:7-11 = nr 4 s. 7-11. W przypadku podania tylko numeru (np. kilka kolejnych numerów) lub tylko strony (dot. np. roczników) stosowano zasadę:

The screenshot shows a web-based form for entering book records. The title is "Romantycy i Europa. Marzenia, doświadczenia, propozycje". The editor is listed as "Pod red. Marty Piwińskiej". The publisher is "Fundacja Akademia Humanistyczna" in "Warszawa". The year of publication is 2006. The form includes fields for subject classification (Dział: Romantyzm), keywords (Klasyfikacja: 150098), and various administrative and bibliographic details.

Fot. 9 Rekord książki Romantycy i Europa. Marzenia, doświadczenia, propozycje pod redakcją Marty Piwińskiej na w formularzu „Książki”
 Źródło: Materiały własne

The screenshot shows the website interface for "Polska Bibliografia Literacka". It features a navigation menu with "Dostęp on-line do PBL" and "Material dostępny za lata 1989-2012". The main content area displays the book record for "Romantycy i Europa. Marzenia, doświadczenia, propozycje" under the "PBL ON-LINE" section. The record includes the title, editor (Marta Piwińska), publisher (Fundacja Akademia Humanistyczna), and year (2006). A detailed "Adnotacja" (Annotation) is provided, discussing the book's content and its place in the history of Polish literature and emigration studies.

Fot. 10 Widok pojedynczego rekordu książki Romantycy i Europa. Marzenia, doświadczenia, propozycje pod redakcją Marty Piwińskiej

ŻL62 17-19 = Życie Literackie 1962 nr 17-19,

RkL61 s. 101-17 = Rocznik Literacki 1961 s. 101-117.

Przy tytułach niektórych roczników oraz czasopism wydawanych nieregularnie, których jeden tom składa się nieraz z zeszytów wydanych w różnych latach, zastąpiono rok wydania liczbą tomu, np.:

ZRL t. 4 2:7-10 = Zagadnienia Rodzajów Literackich, tom 4 z. 2 s. 7-10²⁴.

Zgodnie z metodą bibliograficzną PBL, aby zaoszczędzić papier potrzebny do druku, w opisie materiałów z czasopism pomijano niektóre typy informacji:

W tekstach literackich pominięto z zasady datowanie utworów, a dedykacje pozostawiono jedynie w tych przypadkach, gdy dostarczały materiału do indeksu osobowego, tj. zawierały pełną formę nazwiska.

Tytuły artykułów i recenzji w grupie opracowań literackich podane są tylko wtedy, gdy charakteryzują one bliżej ich zawartość.

Przy kilku kolejno uszeregowanych artykułach jednego autora nazwisko jego podano tylko przy pierwszej pozycji, następne opatrując formułą [Id.], np.:

Smak S.: Ludowość utworów literackich K. Miarki. Zs63 3:381-90. – [Id.]: Pisarstwo K. Miarki dla ludu. KwO63 1: 21-30²⁵.

W przypadku schematu opisu bibliograficznego artykułów z czasopism na potrzeby bazy danych PBL wprowadzono zmiany w stosunku do schematu stosowanego w tradycyjnej bibliografii. Liczba

²⁴ Ewa Ziomkova, *Wstęp...*, dz. cyt., s. IX.

²⁵ Tamże, s. IX-X.

znaków w polach tworzących formularze służące do wprowadzania rekordów do bazy danych nie jest ograniczona, więc nie było również konieczności oszczędzania miejsca i skracania opisów. Dlatego zespół autorski zrezygnował ze stosowania niektórych skrótów i pomijania tytułów. W bazie danych przyjął następujący schemat opisu bibliograficznego artykułów z czasopism: Autor: Tytuł. Opis współtwórców. Źródło [Adnotacje]. Poszczególne rodzaje tekstów literackich publikowanych w czasopismach mają własne schematy redakcji opisu bibliograficznego. Dla wierszy i prozy ustalono następującą kolejność elementów: Tytuł całości [Komentarz całości] Tytuł. Opis współtwórców. Źródło [Adnotacje]. Dla tekstów paraliterackich twórcy schemat jest następujący: [Rodzaj tekstu paraliterackiego] Tytuł. Opis współtwórców. Źródło [Adnotacje]. Opis bibliograficzny twórczości pozaliterackiej składa się z elementów: Tytuł. Opis współtwórców. Źródło. Przy czym w polu Źródło znajdują się: skrót czasopisma (nie wyświetla się na stronie internetowej PBL, wykorzystywany jest tylko przez bibliografów podczas wprowadzania rekordu do bazy danych), tytuł czasopisma, rok, numer i zakres stron.

Schematy redakcji opisów bibliograficznych przeniesione z drukowanych tomów bibliografii są przykładem rozwiązania, które nie do końca znalazło zastosowanie w bazie danych. Początkowo w bazie schematy miały być takie jak w tradycyjnej bibliografii, ale wzbogacone o niezbędne informacje, wcześniej pomijane z powodu zastosowanego układu graficznego. Jednak po tym jak zrezygnowano z drukowania kolejnych roczników, nie zostały one wdrożone w pierwotnej formie. Choć wykorzystano je do ustalenia typów informacji tworzących opisy bibliograficzne, w różnych przestrzeniach bazy danych są stosowane niekonsekwentnie. Powodem tej sytuacji jest to, że formularze i wyniki wyszukiwania oraz widoki pojedynczych rekordów służą innym celom. Formularze wykorzystywane są do tworzenia rekordów. Aby ułatwić i przyspieszyć ich wprowadzanie, układ pól nawiązuje do kolejności elementów opisów bibliograficznych stosowanej w „Przewodniku Bibliograficznym”, z którego bibliografowie przejmują opisy bibliograficzne książek.

Natomiast kolejność elementów opisu bibliograficznego zastosowana na stronie internetowej miała służyć odtworzeniu układu stosowanego w drukowanej bibliografii i prezentowaniu opisów w postaci zgodnej z obowiązującymi normami opisu bibliograficznego. Baza danych nie jest jednakże linearna, tak jak drukowana bibliografia. Posiada dodatkowe przestrzenie: listę wyników wyszukiwania, widok zawartości działu i widok pojedynczego rekordu. Aby lista wyszukiwania była funkcjonalna (niezbyt szczegółowa i przez to za długa), ustalono inny, skrócony schemat wyświetlanych informacji (fot. 7) niż ten, który obowiązuje w wyniku pojedynczego rekordu (fot. 8 i 10). Kształt opisów bibliograficznych prezentowanych w tych dwóch przestrzeniach różni się od siebie także w zakresie znaków interpunkcyjnych. Znaki te są uwzględnione w schematach redakcji opisów bibliograficznych, ale nie mają zastosowania w widoku pojedynczego rekordu. Nie oddzielają poszczególnych elementów opisu bibliograficznego, bo zrezygnowano z ich poziomego układu. Zamiast znaków interpunkcyjnych elementy występują w ustalonej kolejności w układzie pionowym. To pokazuje, że na stronie internetowej brakuje powtarzalności postaci, w jakiej prezentowane są te same opisy bibliograficzne.

Chcę także zaznaczyć, że ustalenie listy elementów opisu bibliograficznego oraz ich kolejności było przedmiotem pracy zespołu autorskiego na etapie przygotowania i wdrożenia bazy danych PBL. Zastosowane schematy odwołują się do tych stosowanych w drukowanych tomach bibliografii i są zgodnie z normami obowiązującymi w tamtym czasie, czyli w latach 90. Niestety nowa, obowiązująca obecnie norma opisu bibliograficznego, czyli Międzynarodowy Znormalizowany Opis Bibliograficzny ISBD (*International Standard Bibliographic Description*), wprowadzona w 2011 roku, nie została zastosowana w omawianej bibliografii. W tej sytuacji opisy bibliograficzne zawarte w PBL nie uwzględniają niektórych obowiązkowych danych, takich jak identyfikatory ISBN, ISSN oraz DOI (*Digital Object Identifier*).

Schematy redakcji działów osobowych i rzeczowych „Polskiej Bibliografii Literackiej”

W drukowanych tomach PBL obowiązywał następujący schemat redakcji działu osobowego, czyli kolejność poszczególnych typów publikacji:

Hasło autorskie rozpoczyna się od wyszczególnienia utworów autora wydanych w formie książkowej. Za każdą pozycją zgromadzono jej recenzje. (...)

W razie potrzeby pozycje książkowe objaśniono adnotacją określającą gatunek literacki, tematykę itp. Adnotacje te stosowano z zasady tylko przy pierwszym wydaniu książki.

Zawartość zbiorów podano tylko przy drukach trudno dostępnych (wydania emigracyjne, bibliofilskie itp.) oraz w szczególnie istotnych przypadkach.

Teksty autora przejęte ze źródeł czasopiśmienniczych zebrano w następujących grupach: wiersze (W:), proza (P:) i teksty paraliterackie. Gatunek literacki określono jedynie przy tekstach dramatycznych (podtytuł lub adnotacja „tekst scen.”) oraz przy cyklach drobniejszych utworów objętych wspólnym tytułem, dla odróżnienia ich od powieści odcinkowych. Niekiedy zastosowano zapisy zbiorcze dla jednorodnych grup tekstów, obejmując je wspólnym umownym tytułem podanym w nawiasie graniastym, np.: [Korespondencje z Francji], [Fraszki], [Felietony muzyczne] itp.

Przy większej ilości tekstów zamieszczonych w jednym źródle, wysuwało jego skrót na początek akapitu, podając za dwukropkiem poszczególne pozycje oddzielone średnikami, np.:

W: *GlO62*: Obrazki olsztyńskie, 308:6; *GlO63*: I znów chciałbym być sobą, 123:4; Pragnienie, 265:4; Wyznanie antykwietniowe, 123-4.

W dziale literatur obcych postępowano podobnie przy większej ilości tekstów przełożonych przez jednego tłumacza, np.:

P: Tł. W. Wąsowska: Człowiek, który pamięta. *GlK62* 43-46; Śmiech. *PanPn62* 20:14.

P: *Wt63*: Tł. M. Markuszewicz: Humanista, 2:2-3; Mieszkańcy ziemi, 11:2-4.

Bezpośrednio za tekstami zgromadzono opracowania o autorze, grupując je następująco: druki zwarte omawiające ogólnie biografię lub twórczość autora, opracowania ogólne zawarte w źródłach czasopiśmienniczych, korespondencja (listy do autora), wywiady, omówienia poszczególnych utworów i recenzje książek wydanych w latach poprzednich (poprzedzone ich spacjowanymi tytułami). Materiał dotyczący zgonu i pogrzebu pisarza zgromadzono z zasady w osobnych akapitach. Listy autora i wszelkie jego relacje o własnej twórczości zamieszczono w grupie tekstów paraliterackich, odpowiednio je adnotując.

W opracowaniach o autorze pozostawiono pełne tytuły w zapisach książek. Tytuły artykułów wymieniono tylko wtedy, gdy określały bliżej ich zawartość. Nazwisko i imię hasłowe skracano w tekście do inicjałów²⁶.

W bazie danych odwzorowano schematy redakcji działów osobowych i rzeczowych stosowane w drukowanych tomach PBL. Obowiązują one zarówno w widoku prezentującym wszystkie rekordy wprowadzone do danego działu, jak i na liście wyników wyszukiwania. Schemat redakcji działu osobowego wygląda następująco: książki twórcy (podmiotowe), ich recenzje, wiersze twórcy, proza twór-

²⁶ Ewa Ziomkova, *Wstęp...*, dz. cyt., s. x.

cy, listy, teksty paraliterackie twórcy, adaptacja utworu, twórczość pozaliteracka, książki o twórcy (przedmiotowe), artykuły w haśle rzeczowym dotyczące książki o twórcy (przedmiotowej), recenzje książki o twórcy (przedmiotowej), artykuły o twórcy, ikonografia, jubileusz, imprezy, wywiady, zgon, przywołania utworów i książek (czyli „odwołania” i „utwory”), artykuły o utworze, książki o utworze, kult, imprezy kultowe, konkursy kultowe, korespondencja. Muszę zaznaczyć, że schemat zawiera wszystkie typy publikacji uwzględniane kiedykolwiek w bazie danych. W czasie jej funkcjonowania zespół autorski PBL wraz z programistą wprowadzał uproszczenia i udoskonalenia. Jednak zmiany te nie zawsze wiązały się z usuwaniem czy edycją rekordów wprowadzonych do bazy do tej pory. Ślad po funkcjonujących niegdyś rozwiązaniach został między innymi w schematach redakcji. Przykładami są takie rodzaje zapisów jak: „jubileusz”, „imprezy kultowe”, „konkursy kultowe”, które obecnie nie są odnotowywane w PBL lub wprowadza się je jako inne typy zapisów.

Ze względu na różny zakres poszczególnych działów rzeczowych PBL w drukowanych tomach bibliografii obowiązywały schematy redakcji dedykowane różnego rodzaju działom. Takie samo rozwiązanie zastosowano w bazie danych PBL. Na jej potrzeby opracowano dwanaście schematów redakcji działów rzeczowych, które różnią się typami rekordów uwzględnianymi w danym dziale rzeczowym. Dla porównania podam przykłady schematów: działu rzeczowego (podstawowego) zawierającego książki i materiały z czasopism, działu rzeczowego zawierającego „odwołania” oraz działu rzeczowego „Film”.

Układ działu rzeczowego zawierającego książki i materiały z czasopism zakłada prezentację poszczególnych typów rekordów w następującej kolejności: książki, ich recenzje, materiały czasopiśmiennicze, imprezy, artykuły o imprezie. Schemat działu rzeczowego zawierającego „odwołania” tworzą: książki, ich recenzje, „odwołania”, książki dotyczące „odwołań”, artykuły dotyczące „odwołań”, imprezy, artykuły o imprezie, nagrody, artykuły o nagrodzie, materiały czasopiśmiennicze. W dziale rzeczowym „Film” materiały wyświetlane są w następującej kolejności: opis filmu, książki o filmie, materiały ogólne o filmie, recenzje filmu.

Pojawiające się w przywołanych schematach „odwołanie” to taki typ rekordu, który używany jest w działach osobowych oraz rzeczowych PBL i grupuje rekordy publikacji na dany temat. Wówczas tytuł „odwołania” nadawany jest przez bibliografa, redaktora działu, do którego trafia „odwołanie” i który ma za zadanie dbać o poprawność zakresu działu. Przykładem może być „odwołanie” w dziale rzeczowym „Omówienie dorobku kinematografii polskiej po 1980 roku”, które nosi tytuł „Omówienia udziału filmów polskich w międzynarodowych festiwalach”. „Odwołania” stosowane są również wówczas, gdy z powodu ograniczeń technicznych bazy danych PBL nie można lub niewskazane jest dodawanie w hierarchicznej strukturze działów PBL kolejnych działów podrzędnych. W takiej sytuacji dodawane są „odwołania”, które grupują rekordy materiałów bibliograficznych dotyczących na przykład działalności czasopism, instytucji kulturalnych, wydawnictw, grup literackich, doktoratów honoris causa, obcych realizacji polskiego dramatu. „Odwołania” dotyczące konkretnych czasopism stanowią istotną część działów: „Czasopisma do r. 1939”, „Czasopisma w l. 1939–1945”, „Czasopisma współczesne (W kraju)”, „Czasopisma współczesne polskie (Za granicą)”, „Czasopisma wydawane poza cenzurą”. Wówczas „odwołanie” ma postać tytułu czasopisma, a w niektórych przypadkach, aby umożliwić identyfikację pisma, podawane są również miejsce wydawania i lata działalności. Zastosowanie rodzaju zapisu „odwołanie” pozwoliło na odwzorowanie w przestrzeni cyfrowej zasady gromadzenia materiałów powiązanych tematycznie w ramach całości, stosowanej w drukowanych tomach PBL. Podobną funkcję pełni rodzaj zapisu „utwór”. Odnosi się on do utworu literackiego rozumianego jako abstrakcyjny byt, a nie jako konkretne wydanie, wówczas mamy bowiem do czynienia z rodzajem zapisu „książka twórcy (podmiotowa)”. Pod rodzajem zapisu „utwór” grupowane są rekordy książek i artykułów z czasopism omawiających utwór.

Podobnie jak w przypadku schematów redakcji opisów bibliograficznych, zaadaptowanie w bazie danych schematów redakcji działów osobowych i rzeczowych funkcjonujących w drukowanych tomach

PBL służyło stworzeniu w przestrzeni cyfrowej wiernej kopii tradycyjnej bibliografii. Zawartość działów osobowych i rzeczowych można czytać tak jak tekst drukowanej bibliografii. Niestety wraz z rozwojem bibliografii i zwiększaniem liczby rekordów w niej zawartych rozwiązanie to staje się coraz mniej funkcjonalne. Widoki zawartości większości działów i wyniki wyszukiwania wielu popularnych fraz prezentowane są w postaci długiej listy opisów bibliograficznych, którą nie sposób dokładnie przeanalizować. Bardziej użyteczne byłoby wyposażenie bazy danych PBL w możliwość filtrowania i sortowania wyników wyszukiwania, tak jak ma to miejsce w innych źródłach informacji dostępnych w internecie, na przykład w katalogach bibliotecznych, i do czego przyzwyczajeni są użytkownicy.

Budowa formularzy służących do wprowadzania rekordów

Moduł gromadzenia danych źródłowych składa się z pięciu formularzy służących do wprowadzania do bazy danych rekordów różnych typów materiałów bibliograficznych. Są to formularze: „Książki” (do wprowadzania rekordów książek podmiotowych i przedmiotowych oraz utworów); „Teksty twórców w czasopismach” (do wprowadzania rekordów tekstów literackich i paraliterackich); „Filmy, sztuki, audycje” (do wprowadzania rekordów filmów, sztuk teatralnych i telewizyjnych, audycji radiowych oraz programów telewizyjnych); „Imprezy” (do wprowadzania rekordów konkursów, nagród, odznaczeń, plebiscytów, festiwali, konferencji, wystaw i innych wydarzeń kulturalnych); „Inne zapisy” (do wprowadzania rekordów materiałów z czasopism oraz „odwołań”). Jest też szósty formularz: „Dowolny zapis”, czyli uniwersalny formularz łączący funkcje pięciu wymienionych wcześniej, który umożliwia dodanie i edycję rekordów materiału bibliograficznego każdego z wymienionych powyżej typów.

Na bazę danych składają się także kartoteki: twórców (pisarzy, badaczy literatury, reżyserów, aktorów, scenografów), autorów publikacji, współtwórców (tłumaczy, redaktorów, ilustratorów itp.),

źródeł bibliograficznych, wydawnictw, filmów, wytwórni filmowych, teatrów, działów osobowych i rzeczowych. Informacje wprowadzane w formularzach do pól połączonych z kartotekami są indeksowane i można je przeszukiwać. Daje to także możliwość przetwarzania danych zgromadzonych w bazie PBL.

Celem zespołu autorskiego PBL i programistów z Instytutu Informatyki Politechniki Poznańskiej było opracowanie formularzy, które umożliwią stworzenie rekordu uwzględniającego wszystkie typy informacji tworzące opis bibliograficzny w drukowanych tomach PBL. Dlatego formularze składają się z pól dedykowanych poszczegól­nym typom informacji, choć niestety nie każda informacja jest klasyfikowana w osobnym polu. Część pól to pola tekstowe, w które bibliografowie wpisują dane. Inne pola połączone są z wymienionymi wyżej kartotekami. Wówczas pola te uzupełnione są imionami i nazwiskami, tytułami źródeł bibliograficznych, nazwami teatrów oraz działów osobowych i rzeczowych PBL pochodzącymi z kartotek.

Budowę formularzy przedstawię na przykładzie formularza „Książki” (fot. 6 i 9), który jest najbardziej rozbudowanym formularzem spośród wszystkich. Składa się on z pól: rodzaj zapisu („książka o danym filmie”, „książka o twórcy (przedmiotowa)”, „książka o utworze”, „książka twórcy (podmiotowa)”, „książka w hasle rzeczowym”, „książka wywiad”, „utwór”), dział (do wyboru działu rzeczowego), twórca (do wyboru działu osobowego), autorzy książki, tytuł, tytuł oryginału, język (publikacji), osoby współtworzące (umożliwia wybór funkcji osoby współtworzącej oraz nazwisk i imion z kartoteki współtwórców – informacje z tego pola trafiają do kartoteki, ale nie wyświetlają się w rekordzie książki), opis (w tym polu powielane są informacje o współtwórcach, zawartość tego pola wyświetla się w rekordzie książki), wydanie, tomy, instytucja (sprawcza), wydawnictwo (wybierane z kartoteki wydawnictw), rok wydania, opis fizyczny, seria wydawnicza, dotyczy teatru (karta teatru wybierana z kartoteki teatrów), hasła przekrojowe i słowa kluczowe do indeksu rzeczowego, osoby do indeksu (nazwiska i imiona wpisane w tym polu nie trafiają do kartoteki, ale można je wyszukać poprzez indeks nazwisk), dotyczy

innego zapisu (w tym polu można stworzyć relację między rekordem książki a innym rekordem z bazy danych, na przykład „utworem”), adnotacje (przeznaczone na informacje o zawartości książki, wykaz artykułów książki zbiorowej, innego rodzaju uwagi na temat książki).

Mimo że formularz ten składa się z pól przeznaczonych na szczegółowe dane, nie wszystkie typy informacji o książce otrzymały dedykowane pola. W niektórych wprowadza się kilka rodzajów informacji, na przykład w polu tytuł w przypadku „książki twórcy (podmiotowej)” podawany jest także gatunek literacki (zapisywany w nawiasie kwadratowym, od tytułu oddzielony kropką), w polu opis fizyczny zapisywana jest także informacja o proweniencji, w polu adnotacje poza informacjami o zawartości książki umieszczane są innego typu uwagi, na przykład o tym, że książka jest monografią pokonferencyjną. Takie rozwiązanie przysparza pracy użytkownikom i utrudnia bibliografom tworzenie w bazie danych zapytań w języku SQL i przygotowywanie zestawów danych bibliograficznych. Brak pola dedykowanego gatunkom literackim oraz brak na stronie internetowej PBL filtrów służących do zawężania wyników wyszukiwania sprawia, że użytkownik poszukujący utworów napisanych w określonym gatunku literackim i wydanych w postaci książki nie może w łatwy sposób przeprowadzić kwerendy. Konieczne jest wyszukanie wszystkich rekordów zawierających w tytule interesujący go gatunek literacki i przeprowadzenie czasochłonnej analizy wyniku.

Nowe narzędzia, które pojawiły się w bazie danych „Polskiej Bibliografii Literackiej”

Prac nad stworzeniem koncepcji bazy danych nie poprzedzono badaniem potrzeb i oczekiwań użytkowników. Jak już pisałam, intencją zespołu autorskiego PBL współtworzącego tę koncepcję było odzworowanie drukowanego rocznika PBL i zaspokojenie informacyjnych potrzeb użytkowników „w tym samym zakresie, jak w przypadku

korzystania z drukowanej bibliografii”²⁷. Dlatego w bazie danych PBL w zakresie organizacji materiału bibliograficznego i sposobu jego prezentacji odtworzono układ drukowanego rocznika. Wprowadzono także nowe narzędzia, które oferowało nowe medium, czyli internet. Beata Domosławska i Zyta Szymańska wskazały na następujące innowacje wprowadzone do PBL dzięki stworzeniu bazy danych:

- wykonana automatycznie redakcja PBL skróciła ten etap pracy (materiał widoczny jest w Internecie w ciągu doby od momentu wprowadzenia); polepszyła się jakość i zwiększyła się szybkość udostępniania informacji bibliograficznych;
- zwiększyła się liczba sposobów przeszukiwania PBL (wiele ścieżek dostępu do informacji bibliograficznych), z korzyścią dla użytkowników;
- pojawiła się możliwość podawania pełnych informacji, bez stosowania skrótów, w przeciwieństwie do objętościowych ograniczeń, jakie miały miejsce w wersji drukowanej PBL;
- możliwe jest dalsze usprawnianie udostępniania i przeszukiwania bazy PBL (reagowanie na potrzeby użytkowników);
- uległ zmianie sposób sporządzania indeksów (w momencie zapisywania każdy rekord jest indeksowany, a indeksy sporządzane są już w trakcie wprowadzania opisu);
- zmienił się odbiorca PBL (może nim być teraz każdy użytkownik Internetu) i dostępność (z ok. 500 egz. drukowanych, do kilkudziesięciu tysięcy odwiedzin witryny miesięcznie)²⁸.

²⁷ Beata Domosławska, Zyta Szymańska, „Polska Bibliografia Literacka” on-line..., dz. cyt.

²⁸ Tamże.

Warto zauważyć również, że w bazie danych PBL wykorzystano nowe możliwości, jakie dawała baza danych, i wprowadzono nowe narzędzia, takie jak: zawężanie wyników do jednego lub kilku roczników oraz nowe kategorie wyszukiwawcze (wymienione przez cytowane badaczki). Na stronie internetowej PBL materiały bibliograficzne można wyszukiwać na siedem sposobów. Poprzez: przeglądanie zawartości działów osobowych i rzeczowych (to nawiązanie do sposobu przeglądania stosowanego w drukowanych tomach PBL); indeks nazwisk (umożliwia znalezienie materiałów bibliograficznych, w których osoba występuje w funkcji twórcy, autora, współtwórcy, osoby wymienionej w adnotacjach i tytułach); indeks rzeczowy (jest to lista haseł przekrojowych i słów kluczowych, która nie pokrywa się z listą działów rzeczowych); kartotekę czasopism (daje możliwość przeglądania opisów bibliograficznych materiałów publikowanych w opracowywanych przez PBL źródłach bibliograficznych); kartotekę teatrów (pozwala na przeglądanie opisów bibliograficznych materiałów dotyczących działalności teatru, spektakli wystawianych przez teatr i ich recepcji); kartotekę wydawnictw (umożliwia przeglądanie opisów bibliograficznych książek wydanych przez dane wydawnictwo); szukaj tytuł / słowa w tytule (książki, utworu, artykułu, filmu, spektaklu teatralnego, audycji radiowej, programu teatralnego, wydarzenia itp.).

Z dzisiejszej perspektywy są to skromne możliwości. Współczesny użytkownik bibliografii i internetu, przyzwyczajony do korzystania z elektronicznych katalogów bibliotecznych, serwisów internetowych i wyszukiwarek, oczekuje filtrów, wyszukiwania analogicznego do tego stosowanego w Google, dostępu do pełnych tekstów. Jednak chcę w tym miejscu podkreślić, że pod koniec lat 90., kiedy powstawała baza danych PBL, możliwości te nie były jeszcze spopularyzowane wśród użytkowników. Zespół autorski PBL współtworzący bazę nie mógł przewidzieć, że potrzeby użytkowników podążą w tę stronę. Niestety skromne środki finansowe na utrzymanie bazy danych, jakimi dysponował Instytut Badań Literackich PAN, i problemy z uzyskaniem grantów na modernizację bazy danych PBL uniemożliwiły

nałożenie omawianej bibliografii za zmianami, jakie dokonywały się w internecie.

Program komputerowy PBL był udoskonalany. Działania te dotyczyły między innymi kartoteki źródeł oraz programu służącego do zarządzania pracą poszczególnych pracowników, będącego częścią bazy danych PBL. Stworzona pod koniec lat 90. baza PBL posiadała kartotekę źródeł o charakterze linearnym. Można powiedzieć, że była to elektroniczna wersja papierowej kartoteki źródeł prowadzonej przez zespół autorski PBL do rocznika 1988. Posiadała jedno pole tekstowe, przeznaczone na podstawowe informacje dotyczące wszystkich opracowanych roczników czasopisma, i nie można było jej przeszukiwać²⁹. Wszystkie wprowadzane do niej dane były widoczne na stronie internetowej PBL. W 2009 roku powstała nowa, udoskonalona kartoteka źródeł³⁰. Zapisywane są w niej informacje dostępne dla pracowników i użytkowników: tytuł, podtytuł, informacja o czasopiśmie nadrzędnym, którego dodatkiem jest czasopismo, częstotliwość ukazywania się, instytucja sprawcza, miejsce wydania, braki numerowe, rok (opracowany rocznik), numery, liczba rekordów z danego rocznika. W kartotece tej przechowywane są także informacje przeznaczone tylko dla pracowników, które mają ułatwić im dotarcie do egzemplarza i opracowanie czasopisma, takie jak: skrót czasopisma (wykorzystywany przy wprowadzaniu rekordów), dostępność czasopisma w bibliotekach i sygnatury, biblioteka i sygnatura opracowanego egzemplarza, uwagi, imię pracownika opracowującego czasopismo. Dużym ułatwieniem jest to, że bibliografowie mogą przeszukiwać zawartość tej kartoteki.

Usprawniona kartoteka źródeł posiada także funkcje, które ułatwiają tworzenie list czasopism przeznaczonych do opracowania przez pracowników. Redaktor rocznika może w niej przydzielić czasopisma pracownikom i wprowadzać bieżące zmiany na listach. Jest to funkcja, która bezpośrednio łączy się z programem służącym do

²⁹ Rozmowa z Beatą Latosińską 26.07.2023..., dz. cyt.

³⁰ Tamże.

zarządzania pracą pracowników – omówię go szczegółowo w dalszej części tego rozdziału. Kartoteka ta jest funkcjonalna zarówno z punktu widzenia redaktora rocznika, jak i poszczególnych bibliografów, którzy wyszukują w niej informacje ułatwiające organizację ich pracy, dotyczące na przykład dostępności czasopisma w bibliotekach, szacunkowej liczby rekordów czy dane identyfikujące opracowywane źródła bibliograficzne. W ten sposób powstała kartoteka, która łączy funkcje dokumentacyjną (chodzi tu o dokumentowanie opracowanych czasopism) i organizacyjną.

Kartoteka ta z jednej strony gromadzi wiadomości tworzące historię opracowywanych czasopism, tak jak to było w analogowej kartotece, a z drugiej strony wykorzystuje możliwości, jakie daje baza danych. Dzięki temu poszczególne typy informacji znajdują się w dedykowanych polach, możliwe jest wyszukiwanie w niej potrzebnych informacji, uzupełnianie zasobu kartoteki o kolejne roczniki czasopism, gromadzenie wiadomości dotyczących egzemplarzy dostępnych w bibliotekach i pracowników opracowujących poszczególne roczniki.

Kolejnym rozwiązaniem ułatwiającym pracę zespołu autorskiego PBL jest program służący do zarządzania pracą poszczególnych pracowników. Powstał on na przełomie 2010 i 2011 roku³¹. Uwzględnia wszystkie tytuły czasopism podlegające opracowaniu bibliograficznemu w danym roczniku bibliografii, szacunkową liczbę rekordów prognozowaną w danym roczniku z poszczególnych czasopism (na podstawie liczby rekordów z poprzedniego rocznika), listę pracowników i przygotowane przez program komputerowy obliczenia dotyczące szacunkowej liczby roczników czasopism oraz rekordów, które mają wprowadzić do bazy danych dokumentaliści. Podawana jest także na bieżąco aktualizowana liczba wprowadzonych do bazy danych rekordów z rocznika, który jest obecnie opracowywany lub praca nad nim się zakończyła. Dzięki takiemu rozwiązaniu dane z tego programu mogą być wykorzystywane nie tylko do tworzenia

³¹ Tamże.

list czasopism, które należy opracować w danym roczniku PBL, ale także do przygotowania statystyk i podsumowania pracy nad ukończonym rocznikiem. Informacje o tytułach czasopism podlegających opracowaniu, liczbie szacunkowych i rzeczywistych rekordów z poszczególnych roczników czasopism pochodzą z kartoteki źródeł. Program jest z nią bezpośrednio połączony. W czasie tworzenia list czasopism przeznaczonych do opracowania przez pracowników przeprowadzone są automatyczne obliczenia, dzięki którym redaktor rocznika przygotowujący listy widzi, ile roczników czasopism i szacunkowych rekordów powinien przydzielić pracownikowi, i na tej podstawie tworzy listę czasopism dla każdego pracownika. Proces ten został zautomatyzowany. Listy czasopism dostępne są w omawianym programie i można je na bieżąco modyfikować, a gotowe listy – wydrukować. Program ten bardzo ułatwia i przyspiesza pracę redaktora rocznika, odpowiedzialnego między innymi za organizację pracy zespołu autorskiego PBL. Wcześniej redaktor rocznika tworzył listy czasopism, wykorzystując informacje z papierowej kartoteki źródeł i przygotowując własne obliczenia dotyczące liczby czasopism, które powinien opracować każdy pracownik, oraz szacunkowych liczb rekordów przypadających na każde czasopismo. Zadanie to wymagało od redaktora rocznika dużych nakładów pracy i było czasochłonne. Ponadto samo tworzenie list dla pracowników polegało na ich ręcznym sporządzeniu. W późniejszych okresach były one przygotowywane na maszynie i w edytorze tekstu. Obecnie czynności te zostały usprawnione i automatycznie wykonuje je program komputerowy.

Obciążenia wyniesione z drukowanych tomów „Polskiej Bibliografii Literackiej”

W przypadku bazy danych PBL można mówić o remediacji rozłożonej w czasie. Historia tej bazy to nie tylko jej stworzenie i użytkowanie, ale udoskonalenia, odnoszone przy tej okazji sukcesy i popełniane błędy oraz czas potrzebny na modernizacje. Pewne rozwiązania

tworzono i wdrażano, inne opracowywano i porzucano. Stworzenie bazy danych PBL było dla zespołu autorskiego wyzwaniem i oznaczało zmianę niektórych zasad opracowywania bibliografii, rezygnację z pewnych schematów postępowania i przyzwyczajzeń. I choć zmienił się nośnik, na którym tworzona i prezentowana jest bibliografia, niektóre zasady opracowania, zapisu oraz układu materiałów bibliograficznych nie zmieniły się, mimo że baza danych daje możliwość innego podejścia do tych tematów. Przykłady takich zasad to między innymi: stosowanie schematów redakcji opisów bibliograficznych oraz schematy redakcji działów osobowych i rzeczowych, które omówiłam powyżej, używanie skrótów (zarówno skrótów konwencjonalnych, jak i skrótów tytułów opracowywanych czasopism), ścisłe zasady dotyczące stosowania znaków interpunkcyjnych, ograniczona lista gatunków literackich, którymi oznaczane są książki podmiotowe oraz teksty literackie publikowane w czasopismach.

Aby zmniejszyć objętość drukowanych tomów PBL i zaoszczędzić reglamentowany w czasach PRL papier potrzebny do wydania bibliografii, zespół autorski w opisach bibliograficznych i adnotacjach stosował skróty. Były to: skróty tytułów czasopism podawane w opisach bibliograficznych, skróty konwencjonalne, skróty nazw instytucji i skróty tworzone przez bibliografów stosowane w adnotacjach. W bazie danych w formularzach służących do tworzenia rekordów nie ma limitów liczby znaków w danym polu. Po rezygnacji z wydania PBL drukiem nie było konieczne stosowanie skrótów w celu oszczędzania papieru. Dlatego zespół autorski nie ma już obowiązku używania skrótów i skracania adnotacji. Ponadto wpływ na tę decyzję miało to, że stosowanie skrótów w adnotacjach powodowałoby, że wyszukanie nazw instytucji czy skróconych słów przy użyciu ich pełnych form byłoby niemożliwe. Choć muszę zaznaczyć, że dotyczy to przeszukiwania adnotacji przez bibliografów przy pomocy formularza służącego do wprowadzania rekordów. Na stronie internetowej PBL nie ma opcji wyszukiwania fraz w adnotacjach. Jednak w bazie danych zachowano zasadę stosowania skrótów tytułów czasopism oraz możliwość używania skrótów konwencjonalnych i skrótów nazw

instytucji. Pozwala to na przyspieszenie wprowadzania rekordów do bazy danych. Jest to przykład przeniesienia schematów postępowania oraz przyzwyczajień wypracowanych na etapie pracy nad drukowanymi rocznikami PBL do pracy w bazie danych. Skróty tytułów czasopism wykorzystywane są w formularzach „Teksty twórców w czasopiśmie”, „Inne zapisy” i „Dowolny zapis”. Skróty konwencjonalne i skróty nazw instytucji stosowane są w adnotacjach wszystkich typów materiałów uwzględnianych w bibliografii.

W zakresie określania gatunków literackich książek podmiotowych w bazie danych obowiązują te same zasady, które obowiązywały w drukowanych tomach PBL. Określenie gatunku literackiego podawane jest tylko w przypadku pierwszego wydania książki. Wyjątkiem są utwory mało znane. Wówczas gatunek podawany jest także w opisach bibliograficznych kolejnych wydań książki. Gatunek literacki nie jest podawany w przypadku utworów autorstwa klasyków (pojawia się tylko, gdy jest elementem podtytułu). Zgodnie z metodą bibliograficzną PBL bibliografowie nie weryfikują z autopsji opisów bibliograficznych książek podmiotowych i przyporządkowanych im gatunków literackich. Opisy bibliograficzne książek, w tym gatunki literackie, przejmowane były z „Przewodnika Bibliograficznego”, a od rocznika PBL za rok 2004 powstają w oparciu o otwarte dane Biblioteki Narodowej w Warszawie. W okresie, w którym opisy bibliograficzne PBL powstawały na podstawie informacji z „Przewodnika Bibliograficznego”, bibliografowie przejmowali z niego gatunki literackie lub – w przypadku gdy były bardziej szczegółowe niż te podawane przez PBL – uogólniali je. Podczas prac nad stworzeniem narzędzia służącego do automatycznego pobierania rekordów z bazy danych Biblioteki Narodowej i wprowadzania ich do bazy danych PBL zespół autorski opracował schemat mapowania gatunków wykorzystywanych przez bibliotekę. W efekcie tych prac w rekordach PBL funkcjonują gatunki uwzględnione w metodzie bibliograficznej PBL, a nie wszystkie gatunki nadawane przez Bibliotekę Narodową. Lista gatunków literackich używanych w PBL podczas tworzenia opisów bibliograficznych jest ograniczona do następujących pozycji: afory-

zmy, eseje, dziennik, felieton, fraszki, haiku, limeryki, list, [literatura] dziecięca, miniatura prozą, opowiadanie / opowiadania, poemat, powieść, proza, proza poetycka, reportaż, rozmyślania religijne, satyra, scenariusz, szkic, tekst dramatyczny, wiersze, wspomnienia.

Gatunki w PBL pojawiają się w trzech miejscach: w opisach bibliograficznych książek podmiotowych, w opisach bibliograficznych tekstów literackich publikowanych w czasopismach (tutaj jako rodzaj zapisu) oraz jako działy podrzędne w „Teorii literatury”. Listy gatunków obowiązujące w tych miejscach nie są identyczne. W przypadku tekstów literackich publikowanych w czasopismach lista obejmuje jedynie siedem rodzajów tekstów: adaptacja utworów, antologia w czasopiśmie, listy, proza, tekst paraliteracki twórcy, twórczość pozaliteracka, wiersz. Również w drukowanych tomach PBL w przypadku tekstów literackich publikowanych w czasopismach stosowano krótką listę gatunków. Wówczas oznaczano, czy tekst jest wierszem, prozą, tekstem paraliterackim, czy też tekstem scenicznym. Gatunki podawano także „przy cyklach drobniejszych utworów objętych wspólnym tytułem, dla odróżnienia ich od powieści odcinkowych”³². Natomiast lista gatunków literackich funkcjonujących jako działy podrzędne w dziale „Teoria literatury” jest bardzo rozbudowana i obejmuje 152 pozycje. Muszę jednak zaznaczyć, że materiały zaklasyfikowane do tych działów nie są książkami podmiotowymi. Kierowane są tam publikacje (książki przedmiotowe i artykuły) dotyczące problematyki i warunków funkcjonowania gatunków literackich. Lista ta jest uzupełniana za każdym razem, gdy do bazy danych wprowadzany jest rekord publikacji dotyczącej gatunku nieuwzględnionego do tej pory na liście działów. Stosowanie uogólnionej listy gatunków literackich, wykorzystywanych do wprowadzania rekordów tekstów literackich publikowanych w formie książki i w czasopiśmie, powoduje, że opisy bibliograficzne tych samych tekstów są niedokładne lub mogą wprowadzać użytkowników w błąd. Za przykład niech posłużą rekordy zbioru opowiadań *Szafa* Olgi Tokarczuk (zawiera-

³² Ewa Ziolkowa, *Wstęp...*, dz. cyt., s. x.

jącego opowiadania *Szafa, Numery i Deus Ex*) oraz jej opowiadania *Szafa* opublikowanego w czasopiśmie. W przypadku książki mamy tu gatunek – opowiadania, natomiast w rekordzie tekstu literackiego z czasopisma wskazany został rodzaj zapisu „proza”. Pełne opisy bibliograficzne obu rekordów pokazane są na fotografiach 11 i 12.

Schematy postępowania i przyzwyczajenia przeniesione z drukowanych tomów PBL do bazy danych oraz zasady określone w metodzie bibliograficznej PBL: nienadawanie gatunków literackich wszystkim rekordom książek podmiotowych i stosowanie niewielkiej liczby gatunków literackich, a także rozbieżności w określaniu nazw gatunków w różnych strukturach PBL nie tylko wpływają na niejednorodność danych bibliograficznych, ale także uniemożliwiają wykorzystanie tych danych w badaniach naukowych dotyczących genealogii przy użyciu metod i narzędzi z zakresu humanistyki cyfrowej. Wpływ na tę sytuację ma także fakt, że w bazie danych PBL nie wykorzystano w pełni możliwości technicznych, które baza ta oferowała. W formularzach służących do wprowadzania rekordów nie ma pola przeznaczonego na gatunek literacki. Jest on odnotowywany w polu tytułu w nawiasie kwadratowym za tytułem książki. Oba elementy oddzielone są kropką.

Metoda bibliograficzna PBL określa między innymi zasady tworzenia adnotacji. W bazie danych PBL, tak samo jak w drukowanych tomach, adnotacje mogą pochodzić od bibliografów lub są one spisem treści przejętym z książki. Pozostałością po zasadach tworzenia adnotacji w drukowanych tomach PBL jest również system stosowanych znaków interpunkcyjnych. W przypadku materiałów z czasopism adnotacja jest krótka, zwięzła i dotyczy treści publikacji. Zapisuje się ją małymi literami, bez nawiasów kwadratowych. Adnotacje książek jednoautorskich zawierają informacje o treści książki pochodzące od bibliografa tworzącego rekord. Dopuszcza się podanie wykazu rozdziałów oddzielonych kropką. Adnotacje dotyczące treści poszczególnych rozdziałów ujęte są w nawias kwadratowy, składają się z pełnych zdań.

POLSKA BIBLIOGRAFIA LITERACKA
Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie, Pracownia Bibliografii Bieżącej w Poznaniu

DOSTĘP ON-LINE DO PBL

Materiał dostępny za lata 1989-2012

| [Spis działów](#) | [Indeks nazwisk](#) | [Indeks rzeczowy](#) | [Kartoteka czasopism](#) |
| [Kartoteka teatrów](#) | [Kartoteka wydawnictw](#) | [Szukaj tytułu](#) |

INFORMACJE SZCZEGÓŁOWE O ZAPISIE

Dział bibliografii: Hasła osobowe (literatura polska)
- Hasła osobowe (literatura polska) - T

Rodzaj zapisu: książka twórcy (podmiotowa)

Hasło osobowe: Tokarczuk Olga - [szczegóły](#)
Autor: Tokarczuk Olga - [szczegóły](#)
Tytuł: **Szafa**. [Opow.]

Wydawnictwo: Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
Rok wydania: 1997

Opis fizyczny książki: 46 s.
Seria wydawnicza: (Współczesne Opowiadania Polskie)
Numer zapisu: 374965 (JK)

PBL ON-LINE

Spis działów
Indeks nazwisk
Indeks rzeczowy
Kartoteka czasopism
Kartoteka teatrów
Kartoteka wydawnictw
Szukaj tytułu/słowa

Fot. 11. Widok pojedynczego rekordu książki Olgi Tokarczuk Szafa

Źródło: Materiały własne

POLSKA BIBLIOGRAFIA LITERACKA
Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie, Pracownia Bibliografii Bieżącej w Poznaniu

DOSTĘP ON-LINE DO PBL

Materiał dostępny za lata 1989-2012

| [Spis działów](#) | [Indeks nazwisk](#) | [Indeks rzeczowy](#) | [Kartoteka czasopism](#) |
| [Kartoteka teatrów](#) | [Kartoteka wydawnictw](#) | [Szukaj tytułu](#) |

INFORMACJE SZCZEGÓŁOWE O ZAPISIE

Dział bibliografii: Hasła osobowe (literatura polska)
- Hasła osobowe (literatura polska) - T

Rodzaj zapisu: proza

Hasło osobowe: Tokarczuk Olga - [szczegóły](#)
Autor: Tokarczuk Olga - [szczegóły](#)
Tytuł: **Szafa**

Źródło: Nowy Nurt, 1994 nr 10 s. 12 - [szczegóły](#)
Numer zapisu: 319159 (1H)

PBL ON-LINE

Spis działów
Indeks nazwisk
Indeks rzeczowy
Kartoteka czasopism
Kartoteka teatrów
Kartoteka wydawnictw
Szukaj tytułu/słowa

Transliteracja

Fot. 12. Widok pojedynczego rekordu opowiadania Olgi Tokarczuk Szafa opublikowanego w czasopiśmie „Nowy Nurt”

Źródło: Materiały własne

POLSKA BIBLIOGRAFIA LITERACKA
Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie, Pracownia Bibliografii Bieżącej w Poznaniu

DOSTĘP ON-LINE DO PBL

Materiał dostępny za lata 1989-2012

| [Spis dzieł](#) | [Indeks nazwisk](#) | [Indeks rzeczym](#) | [Kartoteka czasopism](#) |
| [Kartoteka teatrów](#) | [Kartoteka wydawnictw](#) | [Szukaj tytułu](#) |

INFORMACJE SZCZEGÓŁOWE O ZAPISIE

Dział bibliografii: Historia literatury (literatura polska)
- ogólnie (historia literatury)
Rodzaj zapisu: książka w haśle rzeczowym
Tytuł: **Pisarki polskie epok dawnych**
Osoby współtworzące: Red. Krystyna Stasiewicz
Wydawnictwo: Olsztyn: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie
Rok wydania: 1998
Opis fizyczny książki: 211 s., il., faks., mapa
Seria wydawnicza: (Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie; nr 147)
Adnotacja: Krystyna Stasiewicz: Przedmowa. * Zarysowanie problemu: Karolina Targosz: dany XVII wieku z piórem w rękę - od listu do autobiografii [m.in. Ludwika Maria Gongała, Maria Kazimiera Sobieska, Anna ze Stanisławskich Zbąska]. - Joanna Partyka: "Zony wycieczki": Sześciasto- siedemnastowieczne domowe pisarki [Konstancja z Sapiechów Sanguszkowa, Anna z Sanguszków Radziwiłłowa]. * Od średniowiecza do oświecenia: Małgorzata Eliaszowska: Modlitewnik Gertrudy Mieszkołówny. - Janusz K. Goliński: Misyka i laska. Życie wewnętrzne Maranny Machockiej w świetle "Zwolta". - Stanisław Szczepny: Anny ze Stanisławskich Zbąskiej opowieść o sobie i mężach. Głosa do barokowej trenologii. - Halina Popławska: "Złotose treny" Anny Stanisławskiej. - Krystyna Stasiewicz: Wielogłosowość twórcza Elżbiety Drużbackiej. - Agata Rodko: Wizerunek artystyczny Antoniny Niemiryczowej. - Iwona Maciejewska: Specyfika relacji pamiętnikarskiej "Procedura podróży i życia mego awantur" Reginy Salomei z Rusieckich Pilszynowej. - Joanna Partyka: Kobieta oswaja męską przestrzeń. Polska lekarka w osemnastowiecznym Stambule [Regina Salomea z Rusieckich Pilszynowa]. - Krzysztof Obremski: Modlitewnie uniesienie i stanowe realia ("Pieśni sobie śpiewane" Konstancji Bendisławskiej). - Aina Aleksandrowicz: Izabela Czartoryska - wizerunek nie znany. Literatura i natura. - Jadwiga Rudnicka: Ewa Fełńska - pamiętnikarka.

Numer zapisu: 554813 (MS)

PBL ON-LINE

Spis dzieł
Indeks nazwisk
Indeks rzeczym
Kartoteka czasopism
Kartoteka teatrów
Kartoteka wydawnictw
Szukaj tytułu/słowa

Transliteracja

**O PBL
ŹRÓDŁA DANYCH
O PRACOWNI
WYDAWNICTWO IBL
KONTAKT**

 English version

Fot. 13. Widok pojedynczego rekordu książki *Pisarki polskie epok dawnych* pod redakcją Krystyny Stasiewicz

Źródło: Materiały własne

Zasady dotyczące adnotacji książek zbiorowych są bardziej rozbudowane. Opis zawartości książki zbiorowej powinien zawierać – zapisywany jest bez nawiasów kwadratowych, z zachowaniem kolejności występowania w książce – wykaz rozdziałów i artykułów tworzących tom. Jeśli tytuły artykułów nie są jasne, w nawiasie kwadratowym za tytułem artykułu wprowadzana jest dodatkowa adnotacja dotycząca jego tematyki. W adnotacji książki zbiorowej poszczególne artykuły oddzielone są kropką i myślnikiem. Ponadto w adnotacji odwzorowywany jest podział książki na części, rozdziały czy podrozdziały, oddzielane gwiazdką. Przykładem rekordu pokazującym zastosowanie w adnotacji tego systemu znaków interpunkcyjnych jest opis książki *Pisarki polskie epok dawnych* pod redakcją Krystyny Stasiewicz, widoczny na fotografii 13.

POLSKA BIBLIOGRAFIA LITERACKA
Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie, Pracownia Bibliografii Bieżącej w Poznaniu

DOSTĘP ON-LINE DO PBL

Materiał dostępny za lata 1989-2012

| Spis działów | Indeks nazwisk | Indeks rzeczowy | Kartoteka czasopism |
| Kartoteka teatrów | Kartoteka wydawnictw | Szukaj tytułu |

INFORMACJE SZCZEGÓLWE O ZAPISIE

Dział bibliografii: Teoria literatury
- Teoria dzieła literackiego
- Wersologia

Rodzaj zapisu: książka w hasle rzeczowym
Autor: Potkański Jan - **szczegół**
Tytuł: **Wiersz Szyborskiej**

Osoby współtworzące: Pod red. Eugeniusza Czaplejewicza
Wydawnictwo: Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego
Rok wydania: 2000

Opis fizyczny książki: 98 s.
Adnotacje: 1. Wstęp, czyli o metodzie. 2. Kulawik, czyli o pauzie wersyfikacyjnej [Nt. książki "Teoria wiersza" Adama Kulawika]. 3. Urbańska, czyli wiersz a składnia [Nt. książki Doroty Urbańskiej "Wiersz wolny. Próba charakterystyki systemowej"]. 4. W poszukiwaniu definicji wiersza. 5. Nieregularny wiersz sylabiczny Wisławy Szyborskiej. 6. Geniza "metrum Szyborskiej" i jego antycypacje. 7. Kontynuacja eksperymentu Szyborskiej - wiersz Marcina Świetlickiego [Marcin Świetlicki jako kontynuator "metrum Szyborskiej"]. 8. Zakończenie.

Numer zapisu: 632396 (MS)

PBL ON-LINE

Spis działów
Indeks nazwisk
Indeks rzeczowy
Kartoteka czasopism
Kartoteka teatrów
Kartoteka wydawnictw
Szukaj tytułu/słowa

Transliteracja
Deklaracja dostępności

**O PBL
ŹRÓDŁA DANYCH
O PRACOWNI
WYDAWNICTWO IBL
KONTAKT**

Fot. 14. Widok pojedynczego rekordu książki Jana Potkańskiego Wiersz Szyborskiej w dziale osobowym

Źródło: Materiały własne

POLSKA BIBLIOGRAFIA LITERACKA
Instytut Badań Literackich PAN w Warszawie, Pracownia Bibliografii Bieżącej w Poznaniu

DOSTĘP ON-LINE DO PBL

Materiał dostępny za lata 1989-2012

| Spis działów | Indeks nazwisk | Indeks rzeczowy | Kartoteka czasopism |
| Kartoteka teatrów | Kartoteka wydawnictw | Szukaj tytułu |

INFORMACJE SZCZEGÓLWE O ZAPISIE

Dział bibliografii: Hasła osobowe (literatura polska)
- Hasła osobowe (literatura polska) - S

Rodzaj zapisu: książka o twórcy (przedmiotowa)
Hasło osobowe: Szyborska Wisława - **szczegół**
Autor: Potkański Jan - **szczegół**
Tytuł: **Wiersz Szyborskiej**

Osoby współtworzące: Pod red. Eugeniusza Czaplejewicza
Wydawnictwo: Warszawa: Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego
Rok wydania: 2000

Opis fizyczny książki: 98 s.
Adnotacje: 1. Wstęp, czyli o metodzie. 2. Kulawik, czyli o pauzie wersyfikacyjnej [Nt. książki "Teoria wiersza" Adama Kulawika]. 3. Urbańska, czyli wiersz a składnia [Nt. książki Doroty Urbańskiej "Wiersz wolny. Próba charakterystyki systemowej"]. 4. W poszukiwaniu definicji wiersza. 5. Nieregularny wiersz sylabiczny Wisławy Szyborskiej. 6. Geniza "metrum Szyborskiej" i jego antycypacje. 7. Kontynuacja eksperymentu Szyborskiej - wiersz Marcina Świetlickiego [Marcin Świetlicki jako kontynuator "metrum Szyborskiej"]. 8. Zakończenie.

Numer zapisu: 632394 (MS)

PBL ON-LINE

Spis działów
Indeks nazwisk
Indeks rzeczowy
Kartoteka czasopism
Kartoteka teatrów
Kartoteka wydawnictw
Szukaj tytułu/słowa

Transliteracja
Deklaracja dostępności

**O PBL
ŹRÓDŁA DANYCH
O PRACOWNI
WYDAWNICTWO IBL
KONTAKT**

Fot. 15. Widok pojedynczego rekordu książki Jana Potkańskiego Wiersz Szyborskiej w dziale rzeczowym

Źródło: Materiały własne

W bazach danych nie stosuje się wykazu tytułów artykułów w jednym polu tekstowym i oddzielonych znakami interpunkcyjnymi, na dodatek bez możliwości przeszukiwania. W bazie danych PBL jest to pozostałość po zasadach stosowanych w drukowanych tomach oraz przykład jednego ze schematów postępowania i przyzwyczajęń bibliografów, który nie został odrzucony na etapie tworzenia bazy. Odwzorowanie w bazie danych zasad tworzenia adnotacji książek sprawia dodatkową trudność. Pole adnotacji jest polem tekstowym, w którym wprowadzane są informacje o treści publikacji, a w przypadku książek zbiorowych także wykazy autorów i tytułów artykułów. Artykuły z książek zbiorowych nie mają postaci osobnych rekordów i nie są klasyfikowane, chociaż baza danych PBL oferowała możliwość zastosowania mechanizmu wiązania rekordów pojedynczych artykułów z rekordem książki³³. Powstaje tylko jeden rekord – rekord książki i to książka jest klasyfikowana do działów PBL, a nie poszczególne artykuły.

Do bazy danych PBL przeniesiono jeszcze jedną zasadę, która z dzisiejszego punktu widzenia wpływa negatywnie na jakość rekordów i ich klasyfikację. Jeden rekord może być skierowany tylko do działu osobowego lub rzeczowego. Tych dwóch kategorii w jednym rekordzie nie można łączyć, mimo że technicznie jest to możliwe³⁴. Rekord kierowany do działu osobowego może mieć wybrany tylko jeden dział osobowy, a rekord trafiający do działu rzeczowego może mieć przypisane maksymalnie dwa działy rzeczowe (w drukowanych tomach także obowiązywało ograniczenie do dwóch działów) oraz dodatkowo nadawane są hasła przekrojowe i słowa kluczowe indeksu rzeczowego (w nieograniczonej liczbie). Należy jednak pamiętać, że te hasła i słowa kluczowe nie są widoczne w widoku rekordu na stronie internetowej, są one jedynie dodatkową kategorią wyszukiwawczą. Dotyczy to nie tylko formularza „Książki”, ale wszystkich formularzy. Jest to szczególnie problematyczne w przypadku książek zbiorowych i o różnicowanej tematyce. Nazwiska autorów

³³ *Rozmowa z Maciejem Matysiakiem 13.06.2023...*, dz. cyt.

³⁴ Tamże.

artykułów uwzględnionych w adnotacji nie są przywoływane z kartoteki. Aby je zindeksować, bibliograf musi ponownie wprowadzić je w innym polu – osoby do indeksu. Zawartości pola adnotacji nie można przeszukiwać na stronie internetowej PBL (w bazie danych może to zrobić bibliograf), więc użytkownicy nie mogą dotrzeć do informacji o konkretnych artykułach wchodzących w skład książki zbiorowej. Jest to niekonsekwencja, ponieważ artykuły z czasopism wprowadzane są jako osobne rekordy i można je wyszukać na stronie internetowej PBL. W ten sposób użytkownik traci możliwość szybkiego dotarcia do cennych danych. Skutkiem stosowania zasady dotyczącej kierowania rekordu do działu osobowego lub działu rzeczowego jest powstawanie dwóch rekordów tej samej publikacji (dotyczy to książek i artykułów o zróżnicowanej tematyce, dotyczących twórczości konkretnych osób i zagadnień rzeczowych). Przykładami rekordów pokazującymi zastosowanie tej zasady są opisy książki Jana Potkańskiego *Wiersz Szymborskiej* (pierwszy pokazuje zaklasyfikowanie książki do działu osobowego, a drugi do działu rzeczowego), widoczne na fotografiach 14 i 15.

Kompetencje bibliografów tworzących bazę danych „Polskiej Bibliografii Literackiej” i opis ich doświadczenia

Historię „Polskiej Bibliografii Literackiej” można podzielić na trzy etapy – druku, bazy danych oraz bazy danych rozwijanej w kierunku bibliograficznej infrastruktury badawczej – ściśle związane z perspektywami badawczymi przyjmowanymi przez autorów opracowań powstających na jej temat. Pierwszą perspektywą badawczą jest postrzeganie bibliografii jako rejestru pełniącego przede wszystkim funkcję informacyjną. Publikacje skupiające się na tym aspekcie ukazywały się, gdy bibliografia miała formę drukowanych roczników. Do najważniejszych opracowań z tego okresu zaliczam prace Jadwigi Czachowskiej (z podstawowym omówieniem PBL w jej książce *Roz-*

wój bibliografii literackiej w Polsce³⁵), Janiny Formanowicz³⁶, Kornela Szymanowskiego³⁷, Krystyny Tokarżówny, Teresy Tyszkiewicz i Ewy Ziomek³⁸. Wymienieni autorzy postrzegali PBL linearnie. Charakteryzowali zakres bibliografii, metody wyboru i prezentowania opisów bibliograficznych w układzie podmiotowo-przedmiotowym. Pisali o procesie tworzenia struktury działów bibliografii oraz jej modernizacjach, problemach z dostępnością czasopism w bibliotekach i zmieniającą się z tego powodu listą opracowanych periodyków. Ponadto w latach 90. powstały między innymi trzy artykuły autorstwa Jadwigi Czachowskiej³⁹ i Krystyny Tokarżówny⁴⁰ dotyczące zmagania bibliografii literackiej z cenzurą.

Kolejnym etapem historii PBL jest powstanie i funkcjonowanie bazy danych oraz strony internetowej PBL. Z tym okresem wiąże się kolejna perspektywa badawcza, czyli opis doświadczenia transformacji tradycyjnej bibliografii do bazy danych dokonywany przez jej świadków i uczestników. Dokumentaliści, którzy dobrze opanowali precyzyjne zasady systematyzowania opisów bibliograficznych zapisanych na fiszkach oraz tworzenia maszynopisów bibliografii, musieli poznać mechanizmy działania bazy danych i we współpracy z zespołem informatyków stworzyć koncepcję przeniesienia tradycyjnej bibliografii do środowiska cyfrowego. O tym etapie rozwoju PBL pisali przede wszystkim – Jacek Biesiada⁴¹ wraz z Maciejem

³⁵ Jadwiga Czachowska, *Rozwój bibliografii literackiej w Polsce...*, dz. cyt.

³⁶ Janina Formanowicz, „Polska Bibliografia Literacka”..., dz. cyt.

³⁷ Kornel Szymanowski, „Polska Bibliografia Literacka”..., dz. cyt.

³⁸ Krystyna Tokarżówna, Teresa Tyszkiewicz, Ewa Ziomek, „Polska Bibliografia Literacka”..., dz. cyt.; Teresa Tyszkiewicz, *Pracownia Bibliografii Bieżącej w Poznaniu...*, dz. cyt.

³⁹ Jadwiga Czachowska, *Zmagania z cenzurą...*, dz. cyt., s. 214–236; Jadwiga Czachowska, *Literatura emigracyjna w krajowych bibliografiach literackich*, „Teksty Drugie” 1998, nr 3, s. 129–144.

⁴⁰ Krystyna Tokarżówna, *Cenzura w „Polskiej Bibliografii Literackiej”...*, dz. cyt., s. 237–250.

⁴¹ Jacek Biesiada, *Pięćdziesiąt lat „Polskiej Bibliografii Literackiej”...*, dz. cyt.

Matysiakiem⁴² i Beatą Latosińską⁴³ oraz Beata Domosławska⁴⁴, Zyta Szymańska⁴⁵, Małgorzata Szkudlarska i Karolina Jaworska⁴⁶. Artykuły poświęcone temu etapowi dotyczą prac nad stworzeniem koncepcji i funkcji elektronicznej bazy danych, formularzy, a także kartotek służących do wprowadzania rekordów. Powstała również rozprawa doktorska Zyty Szymańskiej⁴⁷, napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Mirosława Górnego (obrona w 2012 roku), poświęcona funkcjom bibliografii literackiej. Badaczka zaproponowała wówczas spojrzenie na PBL widzianą przez użytkowników jako rejestr publikacji i informacji o ich dostępności w bibliotekach, przestrzeń kontaktu z autorami odnotowywanych w bibliografii opracowań, źródło poszukiwań informacji genealogicznej, narzędzie służące do celów marketingowych. W ostatnich latach w literaturze naukowej pojawiła się nowa perspektywa dotycząca funkcji bibliografii. Wiąże się ona z postrzeganiem rekordów bibliograficznych jako danych badawczych, a samej bibliografii już nie jako narzędzia podstawowego w pracy naukowca, ale jako źródła tych danych.

Ta zmiana znajduje swoje odzwierciedlenie w trzeciej perspektywie badawczej. Jest nią refleksja nad bibliografią jako zbiorem danych cyfrowych nadających się do zestawienia oraz przetworzenia za pomocą narzędzi cyfrowych, a także nad możliwością zastosowania cyfrowych metod dokumentacji w pracy nad PBL. W latach 2015–2018

⁴² Tenże, Maciej Matysiak, „*Polska Bibliografia Literacka*”..., dz. cyt.

⁴³ Jacek Biesiada, Beata Latosińska, *Polska Bibliografia Literacka*..., dz. cyt.

⁴⁴ Beata Domosławska, Zyta Szymańska, „*Polska Bibliografia Literacka*” on-line..., dz. cyt.; Zyta Szymańska, Beata Domosławska, Maciej Matysiak, *Polska Bibliografia Literacka – ujęcie realistyczne*..., dz. cyt.

⁴⁵ Zyta Szymańska, *Bibliografia literacka w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk (1948–2010) – geneza, dokonania, perspektywy*, „Biblioteka” 2010, nr 14, s. 77–107; Z. Szymańska, *List do redakcji*..., dz. cyt.

⁴⁶ Beata Domosławska, Karolina Jaworska, Małgorzata Szkudlarska, *Polska Bibliografia Literacka*..., dz. cyt.

⁴⁷ Zyta Szymańska, *Funkcje bibliografii literackich*, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Wrocław 2011 [rozprawa doktorska].

Pracownia Bibliografii Bieżącej IBL PAN realizowała projekt „»Polska Bibliografia Literacka« – laboratorium wiedzy o współczesnej kulturze polskiej”. Jednym z jego celów było zaprezentowanie tej bibliografii jako zbioru danych cyfrowych, które można wykorzystać do analizy ilościowej i jakościowej, wizualizacji wyników badań. Potencjał badawczy rekordów bibliograficznych i możliwości zastosowania cyfrowych metod dokumentacji opisali między innymi: Maciej Maryl⁴⁸, Beata Koper⁴⁹, Tomasz Umerle oraz Cezary Rosiński⁵⁰. Opracowania te wpisują się w nurt badań z zakresu humanistyki cyfrowej.

Remediacja Bibliografii Bara

W rozdziale trzecim przedstawiłam między innymi koncepcję retrospektywnej bibliografii literackiej autorstwa Adama Bara i zreferowałam przebieg sporu, jaki na ten temat prowadził on ze Stefanem Vrtelem-Wierczyńskim na przełomie lat 40. i 50. Wówczas zaprezentowałam też wyzwania, z jakimi mierzyli się twórcy bazy danych Bibliografia Bara, wynikające z przyjętej przez Bara metody bibliograficznej. W tym rozdziale powracam do zagadnienia opracowania tej bazy danych, by pokazać, jak toczyły się te prace i w jaki sposób podjęte wtedy decyzje wpłynęły na możliwość dalszego wykorzystania danych zgromadzonych w tej bibliografii.

W latach 2012–2017 w Instytucie Badań Literackich PAN realizowany był projekt „Zintegrowana Baza Bibliograficzna IBL PAN”, w ramach którego utworzono między innymi bazę danych dla *Retrospektywnej Bibliografii Literackiej Zawartości Czasopism XIX i XX*

⁴⁸ Maciej Maryl, *Operationalising The Change...*, dz. cyt.

⁴⁹ Beata Koper, *Przystosowanie bazy bibliograficznej do prac badawczych...*, dz. cyt.; Beata Koper, Tomasz Umerle, *Nowa bibliografia dla nowej humanistyki...*, dz. cyt.; Beata Koper, Cezary Rosiński, Tomasz Umerle, *Dokumentacja kultury a cyfrowe zasoby archiwalne...*, dz. cyt.

⁵⁰ Tomasz Umerle, Cezary Rosiński, *Bibliograficzna socjologia literatury...*, dz. cyt.

w. (do 1939), czyli tak zwanej Bibliografii Bara⁵¹. Jest ona dostępna na stronie internetowej Bar.ibl.waw.pl. Projekt zakładał opracowanie koncepcji bazy danych, stworzenie programu komputerowego oraz wprowadzenie połowy materiału zgromadzonego w kartotece, czyli haseł osobowych od litery A do N (bez hasła Adam Mickiewicz). Chcę podkreślić, że w czasie realizacji grantu zespół nie dokonywał selekcji materiału zgromadzonego w kartotece⁵². Do bazy danych wprowadzano wszystkie opisy bibliograficzne z puli przeznaczonej do opracowania podczas projektu. Brakujące opisy bibliograficzne są obecnie wprowadzane do bazy w ramach realizowanego od 2022 roku grantu „Zintegrowana baza bibliograficzna e-ZBB IBL PAN – kontynuacja projektu”⁵³. W mojej rozprawie zajmować się będą pracami realizowanymi w czasie trwania pierwszego grantu, bo to wówczas powstała koncepcja omawianej bazy danych.

Podczas prac nad bazą zespół realizujący projekt musiał wybrać oprogramowanie i format danych, stworzyć listę tematów (haseł rzeczowych), gatunków literackich, o które wzbogacone zostały rekordy, i dokonać wyboru kryteriów wyszukiwawczych, a także połączyć osobne ciągi haseł osobowych (w kartotece obowiązywały trzy ciągi haseł osobowych: autorów polskich, autorów mało znanych oraz autorów obcych). Ważnym etapem prac nad bazą danych był wybór programu komputerowego oraz formatu danych. Zespół wyznaczył sobie zadanie dostosowania Bibliografii Bara do norm bibliograficznych. Aby to zrealizować, zdecydowano się na stosowanie formatu katalogowania danych bibliograficznych MARC 21 w edycji Biblioteki Narodowej w Warszawie⁵⁴. Do tworzenia bazy wybrano program

⁵¹ W ramach projektu powstała również baza danych dla *Indeksu literariów staropolskich*.

⁵² *Rozmowa z dr hab. Joanną Krauze-Karpińską, prof. IBL PAN, i dr. Maciejem Pieczyńskim 13.12.2021*. Rozmawiała Karolina Przysiecka.

⁵³ Projekt „Zintegrowana baza bibliograficzna e-ZBB IBL PAN – kontynuacja projektu”, nr 11H 20 0298 88, realizowany w ramach „Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki” w latach 2022–2026. Kierownik projektu: dr Maciej Pieczyński.

⁵⁴ *Rozmowa z dr hab. Joanną Krauze-Karpińską, prof. IBL PAN, i dr. Maciejem Pieczyńskim 25.05.2021*. Rozmawiała Karolina Przysiecka.

MAK⁵⁵. Przy wyborze oprogramowania i formatu danych zespołowi przyświecała idea stworzenia bazy w taki sposób, aby w przyszłości możliwe było połączenie danych z Bibliografii Bara z danymi bibliograficznymi pochodzącymi z innych źródeł⁵⁶. Projekt ten miał się w ten sposób wpisać w trend łączenia danych naukowych. Wpływ na tę decyzję miało również doświadczenie pracowników biorących udział w grantie⁵⁷. Poza badaczami z IBL PAN byli to doświadczeni bibliografowie z Biblioteki Narodowej w Warszawie. Osoby pracujące w Bibliotece Narodowej miały już doświadczenie z tym programem i formatem danych. W okresie, w którym powstała baza danych dla Bibliografii Bara, program MAK i format MARC 21 wykorzystywane były przez Bibliotekę Narodową do opracowania „Bibliografii Zawartości Czasopism”⁵⁸.

Pierwotnie Bibliografia Bara miała postać kartoteki zawierającej rękopiśmienne fiszki i nigdy nie planowano wydania jej drukiem⁵⁹. Obejmuje ona około 800 000 fiszek bibliograficznych. W kartotece obowiązywał układ nazwiskowy i wiązała się z nim konieczność tworzenia zdublowanych fiszek bibliograficznych. Jeśli na fiszce znajdowało się kilka nazwisk (na przykład twórcy, autora, tłumacza, redaktora), kopie kartki bibliograficznej musiały znaleźć się w haśle osobowym każdej z tych osób. W bazie danych zrezygnowano z powielania opisów bibliograficznych. Jej autorzy przyjęli zasadę, że opis bibliograficzny jednej publikacji wprowadzany jest w postaci jednego rekordu wyposażonego w odpowiednią liczbę haseł osobowych i rzeczowych. Bar nie przewidywał stosowania haseł rzeczowych, dlatego w ramach wspomnianego projektu naukowego na podstawie informacji zawartych na fiszkach bibliograficznych tworzone były tematy (hasła rzeczowe). W niektórych przypadkach wiązało się to

⁵⁵ Tamże.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ *Rozmowa z dr hab. Joanną Krauze-Karpińską, prof. IBL PAN, i dr. Maciejem Pieczyńskim 13.12.2021...*, dz. cyt.

z koniecznością weryfikacji informacji przez konfrontację z tekstem publikacji. Badacze docierali do czasopism dostępnych w Bibliotece IBL PAN oraz w bibliotekach cyfrowych⁶⁰. Przeprowadzona została także korekta, w wyniku której usunięto błędy popełnione na rękopiśmiennych fiszkach⁶¹.

Opisy bibliograficzne w bazie danych wzbogacono także o informacje umożliwiające identyfikację (na przykład nazwy teatrów, nazwiska reżyserów w przypadku recenzji teatralnych) i o gatunki literackie⁶². Przypomnę, że Bar w swojej metodzie bibliograficznej wprowadził tylko kilka gatunków literackich, a na dodatek były one stosowane niekonsekwentnie. Stworzenie bazy danych dla Bibliografii Bara wiązało się też z koniecznością rezygnacji z układu nazwiskowego jako jedynej możliwości wyszukiwania rekordów. Nazwisko pozostało jednym z kryteriów wyszukiwawczych, ale bibliografia ta w bazie danych wzbogaciła się o nowe kryteria: tytuł, temat, rok wydania, czasopismo, gatunek. Istnieje również możliwość przeprowadzenia wyszukiwania zaawansowanego, które łączy te kryteria. W ten sposób użytkownicy bibliografii zyskali nowe możliwości stosowania różnych strategii wyszukiwawczych.

Powstanie bazy danych dla Bibliografii Bara ma też inne zalety. Dzięki przeniesieniu bibliografii do przestrzeni cyfrowej korzystanie z niej stało się łatwiejsze i szybsze. Wcześniej kartoteka była udostępniana badaczom w siedzibie IBL PAN w Warszawie. Ponadto poszerzył się krąg potencjalnych użytkowników. Może z niej korzystać każda osoba zainteresowana twórczością autorów oraz zagadnieniami rzeczowymi uwzględnionymi w tym źródle. Wzbogacenie Bibliografii Bara w bazie danych o hasła rzeczowe sprawiło, że użytkownicy mogą dotrzeć do cennych informacji, które znajdowały się na fiszkach bibliograficznych, ale układ nazwiskowy kartoteki utrudniał lub

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ *Rozmowa z dr hab. Joanną Krauze-Karpińską, prof. IBL PAN, i dr. Maciejem Pieczyńskim 25.05.2021...*, dz. cyt.

⁶² Tamże.

uniemożliwiało zapoznanie się z nimi. Poszerzył się również zakres kwerend, które można przeprowadzić z wykorzystaniem Bibliografii Bara.

Historia remediacji Bibliografii Bara pokazuje, że tak jak wybory dokonane przez Stefana Vrtela-Wierczyńskiego i Adama Bara na przełomie lat 40. i 50., kiedy tworzyli oni metody bibliograficzne PBL i Bibliografii Bara, miały wpływ na proces tworzenia baz danych dla tych bibliografii, tak wybór formatów danych dokonany na przełomie XX i XXI wieku przez twórców baz danych ma wpływ na możliwość dalszego wykorzystania danych bibliograficznych w innych infrastrukturach naukowych. MARC 21 jest formatem powszechnie stosowanym w katalogach bibliotecznych i innych projektach bibliograficznych, który umożliwia łatwą wymianę danych między bazami. Dzięki temu dane bibliograficzne Bibliografii Bara w łatwy sposób mogły zostać przekazane do innej bazy bibliograficznej stosującej wspomniany format. Przykładem może być udostępnienie rekordów z bazy Bibliografii Bara w projekcie „Literary Bibliography Research Infrastructure” (LIBRI). To grant, którego efektem jest międzynarodowa baza danych European Literary Bibliography / Europejskiej Bibliografii Literackiej⁶³, współtworzona przez IBL PAN i Instytut Literatury Czeskiej Akademii Nauk Republiki Czeskiej. Projekt ten omówię szerzej w rozdziale siódmym. Tutaj ograniczę się do jego krótkiej charakterystyki.

Jest to baza danych łącząca zasoby bibliograficzne dotyczące literatur narodowych. Zawiera ona dane z bibliografii literackich czeskiej („Česká literární bibliografie”) i polskiej (PBL) oraz z Biblioteki Narodowej Finlandii⁶⁴. W ostatnim czasie dodane zostały również rekordy z Biblioteki Narodowej Hiszpanii. Platforma ta wykorzystuje

⁶³ European Literary Bibliography / Europejska Bibliografia Literacka [wersja beta], <https://literarybibliography.eu/pl/> (dostęp: 18.09.2025).

⁶⁴ Tomasz Umerle, Vojtěch Malínek, *Literarybibliography.eu – modelový příklad pro tvorbu mezinárodní oborové bibliografie*, „Česká literatura” 2022, č. 5, s. 587, <https://kramerius.lib.cas.cz/view/uuid:449cb838-8-edf4-2db9-f1c5-29e84d79d4b?article-uuid:047c4277-3edc-4a53-a2e1-bfe567e86bcb> (dostęp: 18.09.2025).

format danych bibliograficznych MARC 21. W ramach prac nad tym grantem wstępnie opracowano także dane z Bibliografii Bara. Prace te polegały na konwersji danych z Bibliografii Bara, tworzonych w formacie MARC 21 w edycji Biblioteki Narodowej, i dostosowaniu ich do obowiązującej w bazie nowszej wersji formatu MARC 21. Po przeprowadzeniu dalszych prac programistycznych dane te będą miały postać umożliwiającą włączenie ich do wspomnianej międzynarodowej bazy danych.

Remediacja „Bibliografii Językoznawstwa Sławistycznego”

Trzecią i ostatnią omawianą przeze mnie bibliograficzną bazą danych jest iSybisław. Bibliograficzna baza danych światowego językoznawstwa sławistycznego, dostępna online⁶⁵. Baza ta tworzona jest w Centrum Sławistycznej Informacji Naukowej Instytutu Sławistyki PAN „we współpracy z polskimi i zagranicznymi placówkami sławistycznymi przy wsparciu organizacyjnym Fundacji Sławistycznej”⁶⁶. W zakres bibliografii wchodzi następujące zagadnienia: „językoznawstwo sławistyczne, językoznawstwo konfrontatywne i językoznawstwo kontrastywne słowiańsko-niesłowiańskie” oraz w mniejszym stopniu „językoznawstwo teoretyczne i ogólne”⁶⁷. Prezentuje ona dorobek polskiego i światowego językoznawstwa sławistycznego od 1992 roku do chwili obecnej⁶⁸.

W przypadku tej bibliografii powstały dwie bazy danych. Pierwsza, o nazwie Sybisław, służyła do przygotowania drukowanych tomów „Bibliografii Językoznawstwa Sławistycznego” (w latach 1995–2001 ukazały się tomy za lata 1992–1997) i działała lokalnie w Instytucie Sławistyki PAN w latach 1993–2007. Druga baza danych przeznaczo-

⁶⁵ iSybisław, <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl/> (dostęp: 18.09.2025).

⁶⁶ *O bazie*, <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl/index.html> (dostęp: 18.09.2025).

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ Tamże.

na jest do opracowania internetowej bazy danych iSybisław i to ona stanowi przedmiot mojego zainteresowania. Zanim jednak przejdę do omówienia procesu jej powstawania, krótko scharakteryzuję bazę danych Sybisław.

Zaprojektowano ją w systemie DOS⁶⁹. Rekordy opisu bibliograficznego powstawały najpierw w edytorze tekstu⁷⁰. Po korekcie formalnej i merytorycznej następowała konwersja pliku tekstowego do formatu systemu wydawniczego TEX⁷¹. Następnie dane w formacie TEX implementowane były do bazy Sybisław⁷². Na końcu bibliografia generowana była w postaci książkowej⁷³. Tomy tej bibliografii za lata 1992–1997 zostały zdigitalizowane i udostępnione w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych (RCIN)⁷⁴.

W 2008 roku powstał program komputerowy służący do tworzenia ogólnodostępnej, internetowej bazy danych iSybisław. W tym przypadku twórcy nowej bazy mierzyli się z innymi wyzwaniami niż zespoły tworzące bazy danych dla „Polskiej Bibliografii Literackiej” i Bibliografii Bara. Wiąże się to z tym, że pierwotną wersją bibliografii sławistycznej nie były wersja drukowana czy kartoteka zawierająca fiszki bibliograficzne, lecz baza danych służąca do tworzenia i generowania bibliografii w postaci książki. Poza formularzami do wprowadzania danych bibliograficznych twórcy bazy danych iSybisław musieli zaprojektować: język klasyfikacyjny, kartoteki wzorcowe, funkcje wyszukiwawcze oraz dokonać wyboru systemu i formatu danych bibliograficznych⁷⁵.

⁶⁹ Zenon Mikos, *Rozwój funkcjonalności systemu informacji bibliograficznej językoznawstwa sławistycznego – od Sybisława do iSybisława*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 2014, t. 49, s. 44.

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ Tamże, s. 45.

⁷² Tamże, s. 46.

⁷³ Tamże.

⁷⁴ „Bibliografia Językoznawstwa Sławistycznego”, <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/7472#structure> (dostęp: 18.09.2025).

⁷⁵ *Rozmowa z dr. Pawłem Kowalskim i dr. Jakubem Banasiakiem 7.05.2021*. Rozmawiała Karolina Przysiecka.

Baza danych iSybislaw powstała w systemie PostgreSQL⁷⁶. Czynniki decydującymi o tym wyborze były: wysoka wydajność, stabilność, bezpieczeństwo danych oraz dobra obsługa standardu Unicode (UTF-8)⁷⁷. Twórcy tej bazy musieli opracować taki format danych, który z jednej strony pozwoli uniknąć problemów przy konwersji danych z bazy Sybislaw, a z drugiej strony pozwoli na wprowadzenie nowych rekordów⁷⁸. W tej sytuacji wypracowano własny format danych stosowany do opisu dokumentów, zgodny z polską normą opisu bibliograficznego PN-82/N-01152⁷⁹. Uwzględnia on następujące typy informacji umieszczane w dedykowanych polach: „**Tytuł, Tom lub część** (oznaczenie i numer tomu oraz ewentualny tytuł tomu), **Autor/redaktor** (oryginalna forma zapisu z dokumentu), **Wydanie, Miejsce wydania, Wydawnictwo, Rok wydania, Numery** (dla czasopisma), **Strony, Seria, Inne** (np. ilustracje, mapy, streszczenia itp.), **Języki, Hasła autorskie** (ujednoliczone hasła osobowe wraz z oznaczeniem rodzaju odpowiedzialności, np. rd. – redaktor, tł. – tłumacz), **Przedmiotowe hasła osobowe, Abstrakt, Słowa kluczowe, Klasyfikacja, Powiązania** (recenzje, polemiki itp.)”⁸⁰. W czasie prac nad koncepcją tej bazy danych nie rozważano wykorzystania gotowego formatu danych⁸¹.

Do bazy danych wprowadzane są cztery rodzaje rekordów:

⁷⁶ Zofia Rudnik-Karwatowa, Zenon Mikos, Jarosław Bojar, *Nowoczesny system informacji sławistycznej: zadania, dotychczasowe wyniki i perspektywy*, „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2007, nr 2, s. 34.

⁷⁷ Tamże, s. 35.

⁷⁸ Zenon Mikos, *Rozwój funkcjonalności systemu informacji bibliograficznej...*, dz. cyt., s. 47.

⁷⁹ Zofia Rudnik-Karwatowa, Zenon Mikos, Jarosław Bojar, *Nowoczesny system informacji sławistycznej...*, dz. cyt., s. 28.

⁸⁰ Zenon Mikos, *Rozwój funkcjonalności systemu informacji bibliograficznej...*, dz. cyt., s. 47.

⁸¹ *Rozmowa z dr. Pawłem Kowalskim i dr. Jakubem Banasiakiem 7.05.2021...*, dz. cyt.

Książka – opisy bibliograficzne druków zwartych

Czasopismo – opisy bibliograficzne czasopism uwzględniające zasób tomów/numerów, z których artykuły znajdują się w bazie w samodzielnych rekordach

Artykuł w czasopiśmie – opisy bibliograficzne artykułów opublikowanych w czasopismach

Artykuł w książce – opisy bibliograficzne artykułów opublikowanych w pracach zbiorowych⁸².

W bazie danych funkcjonuje pięć kartotek haseł wzorcowych. Są to kartoteki: osób, serii (zawiera ujednolicone wersje tytułów serii wydawniczych), słów kluczowych (zawiera wielojęzyczny słownik terminologii językoznawstwa sławistycznego), klasyfikacji (zawiera schemat klasyfikacji hierarchicznej, która była wykorzystywana w bazie Sybislaw oraz do tworzenia spisu treści w drukowanej postaci bibliografii), języków (zawiera wykaz skrótów nazw języków i ich odpowiedniki słowne)⁸³.

Baza posiada trzy możliwości wyszukiwania: poprzez indeksy (umożliwiają przeglądanie dokumentów poprzez kartoteki osobowe, tytułów, serii, słów kluczowych i klasyfikacji), szukanie proste (wyszukiwanie słów z pól: tytuł, odpowiedzialność, seria, słowa kluczowe, miejsce wydania, wydawca, abstrakt) oraz wyszukiwanie zaawansowane (umożliwia przeszukiwanie za pomocą zbioru słów w wielu polach równocześnie oraz zawężanie wyszukiwania do typu oraz języka dokumentu)⁸⁴.

⁸² Zofia Rudnik-Karwatowa, Zenon Mikos, Jarosław Bojar, *Nowoczesny system informacji sławistycznej...*, dz. cyt., s. 27.

⁸³ Tamże, s. 30–31.

⁸⁴ Tamże, s. 32–33.

Przeniesienie bibliografii do bazy danych tworzonej w systemie PostgreSQL pozwoliło na zastosowanie trzech metod oznaczania tematyki publikacji. Podstawową są słowa kluczowe, pomocniczą natomiast – klasyfikacja⁸⁵. Wdrożono także tagi, przeznaczone dla użytkowników chcących zaangażować się we wzbogacanie rekordów dostępnych w bazie⁸⁶. W ten sposób w iSybislaw połączono metody wykorzystujące hierarchiczną (klasyfikacja) i płaskie (słowa kluczowe i tagi) struktury systematyzacji materiałów bibliograficznych. W przypadku oznaczania tematyki materiału bibliograficznego znów tradycja bazy Sybislaw łączy się z rozwiązaniami zaprojektowanymi na potrzeby bazy iSybislaw. Do nowej bazy danych przeniesiona została klasyfikacja stosowana w bazie Sybislaw do oznaczania tematyki publikacji oraz generowania spisu treści drukowanej bibliografii (z możliwością jej rozbudowywania)⁸⁷. Zespół autorski był świadomy wad pierwszej bazy, za jakie uznawał płytką w stosunku do obecnej wiedzy językoznawczej i hierarchiczną klasyfikację, która „uniemożliwia odwzorowanie treści dokumentu na odpowiednim stopniu szczegółowości indeksowania, a także ogranicza możliwości wyszukiwawcze”⁸⁸. Dlatego na potrzeby nowego systemu zespół opracował deskryptorowy język informacyjno-wyszukiwawczy oparty na słowniku słów kluczowych, który ma płaską strukturę⁸⁹. Uwarunkowania techniczne bazy danych iSybislaw umożliwiły zastosowanie wieloelementowej płaskiej struktury słów kluczowych i nie ograniczają liczby słów kluczowych wybieranych w rekordzie, dzięki czemu tematyka materiałów bibliograficznych oznaczana jest w sposób wyczerpujący⁹⁰. Ponadto słownik słów kluczowych „umożliwia indeksowanie na odpowiednim pożądanym poziomie szczegółowości, użytkownikom

⁸⁵ Rozmowa z dr. Pawłem Kowalskim i dr. Jakubem Banasiakiem 7.05.2021..., dz. cyt.

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ Zofia Rudnik-Karwatowa, Zenon Mikos, Jarosław Bojar, *Nowoczesny system informacji slawistycznej...*, dz. cyt., s. 31.

⁸⁸ Tamże, s. 20.

⁸⁹ Rozmowa z dr. Pawłem Kowalskim i dr. Jakubem Banasiakiem 7.05.2021..., dz. cyt.

⁹⁰ Tamże.

zaś zapewnia kompletność i dokładność wyszukiwania informacji”⁹¹. Dla użytkowników bibliografii wielojęzycznej dużym ułatwieniem jest również prezentowanie klasyfikacji i słów kluczowych w kilku językach. W przypadku klasyfikacji są to języki: polski, angielski i rosyjski, a w przypadku słów kluczowych: polski, angielski, rosyjski i inne języki słowiańskie. Dzięki temu użytkownicy mogą przeprowadzać wielojęzyczne wyszukiwanie informacji oraz przeszukiwać bazę danych w kilku językach równocześnie⁹².

Trzy bibliograficzne bazy danych, których powstanie jest tematem tego rozdziału, przeszły remediację – od postaci drukowanych tomów, rękopiśmiennej kartoteki i lokalnej bazy danych, służącej do generowania tradycyjnej bibliografii, do internetowych baz danych. W przypadku tych bibliografii samo utworzenie baz danych uratowało te publikacje przed zapomnieniem i otworzyło drogę do ponownego wykorzystania danych bibliograficznych, a udostępnienie ich w internecie powiększyło liczbę potencjalnych i rzeczywistych użytkowników. Tworzenie bibliografii w programach komputerowych wpłynęło też na poprawę jakości rekordów bibliograficznych – poprzez możliwość łączenia dawnych i nowych metod klasyfikowania rekordów oraz zastosowanie elektronicznych kartotek wzorcowych – a także na umożliwienie użytkownikom stosowania większej liczby strategii wyszukiwawczych i poszerzenie zakresu kwerend (dzięki wzbogaceniu baz o nowe kryteria wyszukiwawcze i zagadnienia rzeczowe).

Tym, co łączy te projekty, jest ponadto konieczność dokonywania wyborów dotyczących technologii, w momencie gdy nie istniały w Polsce wypracowane wzory postępowania i trudno było przewidzieć, jakie potrzeby będą mieli użytkownicy bibliografii. Warto

⁹¹ Zofia Rudnik-Karwatowa, Zenon Mikos, Jarosław Bojar, *Nowoczesny system informacji slawistycznej...*, dz. cyt., s. 24.

⁹² Zofia Rudnik-Karwatowa, Jakub Banasiak, Zenon Mikos, *Językowe problemy optymalizacji wyszukiwania informacji w systemie iSybisław, „Slavia Orientalis”* 2013, t. 62, nr 4, s. 633–634.

podkreślić, że dla zespołów tworzących bazę danych dla PBL oraz dla Bibliografii Bara było to pierwsze doświadczenie z tego typu pracą⁹³. W tych warunkach powstały pionierskie w swych dziedzinach bibliograficzne bazy danych, których twórcy w większym stopniu wykorzystywali swoje doświadczenia związane z opracowywaniem bibliografii, a w mniejszym – możliwości techniczne, jakie dawały bazy danych. Ważnymi decyzjami twórców internetowych bibliografii były te dotyczące oprogramowania oraz formatu danych. Miały one wpływ na możliwość dalszego rozwoju bibliograficznych baz danych wraz z pojawieniem się kolejnych możliwości technicznych oraz potrzeb użytkowników.

Podsumowanie

Okres, w którym powstały omawiane bibliograficzne bazy danych, przypada na czas zmian w korzystaniu z narzędzi pomocniczych nauki, na przykład bibliografii, słowników, katalogów bibliotecznych. Rozwój internetu i udostępnienie w sieci tych zasobów początkowo ułatwiło użytkownikom dotarcie do informacji. Z czasem pojawiły się nowe możliwości wykorzystania danych przez nie dostarczanych. Niestety baza danych PBL w swojej pierwotnej postaci nie jest bazą otwartą, w której użytkownicy samodzielnie mogliby wyszukiwać, tworzyć i pobierać określone zbiory rekordów bibliograficznych.

Baza danych PBL początkowo miała dawać użytkownikom informacje bibliograficzne o takiej samej jakości i w takiej samej postaci⁹⁴ jak jej drukowana wersja oraz ułatwiać dotarcie do informacji dzięki nowemu sposobowi wyszukiwania opisów bibliograficznych. Wów-

⁹³ Rozmowa z dr hab. Joanną Krauze-Karpińską, prof. IBL PAN, i dr. Maciejem Pieczyńskim 25.05.2021..., dz. cyt.; Rozmowa z Małgorzatą Szukdlarską 24.03.2021..., dz. cyt.

⁹⁴ Beata Domosławska, Zyta Szymańska, „Polska Bibliografia Literacka” on-line..., dz. cyt.

czas powstała baza danych, która według mnie jest udoskonalonym narzędziem pomocniczym literaturoznawstwa. Wraz z upływem czasu i zmianami, jakie zaszły w społeczeństwie informacyjnym, wykorzystującym na szeroką skalę zasoby internetowe oraz narzędzia cyfrowe, baza danych PBL przestała spełniać oczekiwania niektórych użytkowników. Co prawda daje ona możliwość przeprowadzania bardziej szczegółowych kwerend za pomocą języka zapytań SQL, ale mogą to robić jedynie wykwalifikowani bibliografowie, posiadający dostęp do bazy danych, odpowiednią wiedzę i umiejętności, PBL bowiem nie posiada ogólnodostępnego API (*Application Programming Interface*), czyli interfejsu programowania aplikacji pozwalającego na wyszukiwanie i pobieranie rekordów z otwartych baz danych. Problemem jest także jakość danych bibliograficznych, czyli niestosowanie standardów bibliograficznych, co utrudnia ich ponowne wykorzystanie.

Zdaniem Macieja Maryła i Piotra Wciślika w wyniku pierwszej remediacji PBL powstała bogata i skomplikowana baza danych, która nie nadaje się do nowoczesnych zastosowań⁹⁵. Zasady jej budowy i funkcjonowania są zrozumiałe dla jej twórców, ale nie są zrozumiałe dla jej użytkowników (ludzi i maszyn)⁹⁶. Badacze zwrócili uwagę na to, że baza danych PBL nie spełnia powszechnie przyjętych standardów w zakresie struktury rekordów i formatów danych, przez co zgromadzone w niej dane nie są interoperacyjne⁹⁷. Dlatego w ramach projektu „»**Polska Bibliografia Literacka**« – **laboratorium wiedzy o współczesnej kulturze polskiej**”, realizowanego w latach 2015–2018, rozpoczęła się kolejna transformacja PBL. Wówczas zainicjowano prace związane z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych w procesie tworzenia rekordów bibliograficznych oraz ze wzbogacaniem danych PBL. W nich upatruję początków kolejnego procesu – nowej remediacji, a właściwie jej strategii zwanej hipermediacją, która

⁹⁵ Maciej Marył, Piotr Wciślik, *Remediations of Polish Literary Bibliography...*, dz. cyt.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ Tamże.

w tym przypadku wiąże się z przekształceniem bibliografii z narzędzia pomocniczego w infrastrukturę badawczą. Polega ona na tym, że bibliografia jest prezentowana na nowym nośniku (nadal chodzi o bazę danych), ale w większym stopniu wykorzystuje możliwości oferowane przez nowe medium (na przykład pobieranie danych cyfrowych i wprowadzanie ich do bibliograficznej bazy danych, przekazywanie danych na potrzeby innych projektów bibliograficznych, przetwarzanie danych za pomocą narzędzi cyfrowych). Proces ten będzie tematem rozdziału siódmego.